

Др Јелена Видић Трнинић, доцент
Универзитет у Новом Саду
Правни факултет у Новом Саду

НАСЛЕДНОПРАВНИ ПОЛОЖАЈ СРОДНИКА У ПРАВОЈ УСХОДНОЈ И ПОБОЧНОЈ ЛИНИЈИ, СУПРУЖНИКА И ВАНБРАЧНОГ ПАРТНЕРА¹ – упоредноправни преглед –

Сажетак: У раду се анализира наследноправни положај предака и побочних сродника, с једне стране и сујужника, односно ванбрачног партнера, с друге стране, као законских наследника у савременим правима Европe, који припадају европском конвенционалном систему права, којем припада и правни систем Србије. Предмет истраживања посматран је кроз призму упоредноправног метода, који је неопходан ради стицања што бољег увида у обим примене и начин коришћења сродства у правој усходној и побочној линији и брака, односно ванбрачне заједнице, као правно релевантних чињеница у формулисању правила законског наслеђивања, те ради уочавања одређених разлика, а нарочито сличности, односно заједничких решења и општих правних принципа, којима се ова права руководе у законском и правнотеоријском процесу сагледавања ове проблематике.

На овај начин, настоји се одговорити на питање у којој мери је у праву Србије, однос између чињеница сродства у правој усходној и побочној линији и брака, усклађен са стандардима који су прихваћени у правним системима већине осталих европских земаља, те да ли у домаћем праву, посебно у смислу доношења Грађанског законика Србије, постоји потреба за одговарајућим наследноправним реформама у погледу начина регулисања овог питања.

Кључне речи: преци, побочни сродници, сујужник, ванбрачни партнер, законски наследни део.

¹ Рад је посвећен пројекту Ушцај европског и прецедентног права на развој грађанског материјалног и процесног права у Србији и Војводини, који финансира Покрајински секретаријат за науку и технолошки развој.

Уводна разматрања

Став који је у савременим законодавствима Европе, заузет у погледу регулисања наследноправних овлашћења потомства оставиоца и његовог супружника, односно ванбрачног партнера, само у одређеној мери указује на наследноправни значај чињеница сродства и брака, односно, ванбрачне заједнице. Тек анализом одговарајуће правне регулативе наследноправног положаја сродника у правој усходној и побочној линији и супружника, односно ванбрачног партнера, може се стећи свеобухватан увид у погледу наследноправног значаја који је у савременим законодавствима Европе дат чињеницама сродства и брака, односно ванбрачне заједнице.

Стога, као у одређеном смислу наставак претходног рада, у којем смо указали на наследноправни положај потомака и супружника, односно ванбрачног партнера, овај рад за предмет свог истраживања има правну регулативу питања наследноправних последица односа сродства у правој усходној и побочној линији, с једне стране и брака, односно ванбрачне заједнице, с друге стране, у домаћем и упоредном праву. Из наведеног разлога, у раду је обухваћен већи број правних поредака Европе који припадају европском континенталном типу права и то: правни системи земаља бивших република чланица југословенске федерације (Србија, Словенија, Хрватска, Македонија, Црна Гора), бивших социјалистичких земаља (Русија, Мађарска, Бугарска), земаља германског правног круга (Аустрија, Швајцарска, Немачка), романског правног круга (Француска, Италија, Белгија, Шпанија), скандинавског правног круга (Шведска, Финска и Данска), као и правни систем Холандије.

Један од циљева рада је да укаже на разлике, а посебно на сличности и тенденције, које се у могу уочити у модерним законодавствима Европе, у погледу законског и правнотеоријског приступа сагледавања ове проблематике. У том смислу, настоји се дати и одговор на питање, у којој мери је у домаћем праву, однос између чињенице сродства у правој усходној и побочној линији, с једне стране и чињенице брака, с друге стране, усклађен са стандардима који су у погледу наведеног питања прихваћени у већини осталих правних система Европе, те да ли у нашем праву, посебно имајући у виду актуелност израде Грађанског законика Србије, постоји потреба за одговарајућим наследноправним реформама у овој области.²

² Текст Преднацрта Грађанског законика Србије, четврта књига – наслеђивање в. на интернет адреси: <http://arhiva.mpravde.gov.rs/lt/articles/zakonodavna-aktivnost/gradjanski-zakonik/>

1. Сродство у правој усходној и побочној линији, брак и ванбрачна заједница као правно релевантне чињенице у заснивању правила законског наслеђивања

Када је реч о сродству, као правно релевантној чињеници у заснивању правила законског наслеђивања, питање његовог обима није у свим правима Европе решено на исти начин. Док је питање обухватања свог потомства оставиоца кругом потенцијалних законских наследника у савременим правним порецима Европе неспорно, дотле у погледу обухватања предака и побочних сродника овим кругом, у савременим законодавствима Европе постоје значајне разлике, те се у том смислу, разликују два основна приступа.

Развојну тенденцију највећег броја савремених права Европе, представља прихватање система ограниченог сродства, односно схватање о ограничениости обима крвног сродства у законском наслеђивању. Тако је круг сродника праве усходне и побочне линије, као потенцијалних законских наследника, барем, када је реч о правима која представљају предмет овог упоредноправног приказа, на најужи начин постављен у правима скандинавских земаља – Данске, Шведске и Финске,³ у којима он обухвата родитеље и сво њихово потомство, као и деде и бабе и њихово првостепено потомство.⁴ Нешто шира концепција круга сродника праве усходне и побочне линије, као потенцијалних законских наследника прихваћена је у правима Словеније, Македоније и Швајцарске,⁵ у којима он, поред сродника, који у овај круг улазе у правима скандинавских земаља, обухвата и сво потомство деда и баба.⁶ Шири круг сродника праве усходне и побочне линије, као потенцијалних законских наследника, барем посматрано са

³ Закон о наслеђивању Данске донет је 2007. године (515/2007), Закон о наслеђивању Шведске донет је 1958. године (1958/637), допуњен и измењен 1987/88. као и 2005. године, Закон о наслеђивању Финске донет је 1965. године (40/1965), допуњен и измењен 2001. године. Текстове споменутих закона о наслеђивању видети на следећим интернет адресама: Данске – <https://www.retsinformation.dk/Forms/R0710.aspx?id=2664>, Шведске – <http://www.notisum.se/mp/sls/lag/19580637.HTM>, Финске – <http://www.finlex.fi/en/laki/kaannokset/1965/en19650040.pdf>.

⁴ В. поглавље 1. § 2-3. Закона о наслеђивању Данске, поглавље 2. § 2-4. Закона о наслеђивању Шведске и поглавље 2. одељак 2-5. Закона о наслеђивању Финске.

⁵ Закон о изменама и допунама Закона о наслеђивању СР Словеније из 1976. године („Урадни лист СР Словеније“, бр. 15/76), донет је 2001. године, („Урадни лист РС“, бр. 67/2001), текст закона видети на интернет адреси: [http://www.uradni-list.si/1/content?id=32462#!/Zakon-o-spremembah-in-dopolnitvah-zakona-o-dedovanju-\(ZD-B\)](http://www.uradni-list.si/1/content?id=32462#!/Zakon-o-spremembah-in-dopolnitvah-zakona-o-dedovanju-(ZD-B)). Закон о наслеђивању бивше југословенске Републике Македоније донет је 1996. године („Службени весник на Република Македонија“, бр. 47/96), текст закона видети на интернет адреси: <http://www.pravo.org.mk>. Грађански законик Швајцарске донет је 1907. године, текст законика видети на интернет адреси: <http://www.admin.ch/ch/d/sr/210/index.html>.

⁶ В. чл. 10. ст. 1. ЗОН-а Словеније, чл. 12. ст. 1. ЗОН-а Македоније и чл. 458-460. Грађанског законика Швајцарске.

аспекта обухватања предака овим кругом, прихваћен је у праву Русије,⁷ у којем овај круг обухвата оставиочеве претке, закључно са трећим степеном сродства, браћу и сестре, као сроднике другог степена побочног сродства и њихово првостепено потомство, стричеве, ујаке и тетке, као сроднике трећег степена побочног сродства и њихово првостепено потомство, те остале поједине сроднике четвртог и петог степена побочног сродства.⁸ У правима Црне Горе, Аустрије и Холандије,⁹ круг сродника праве усходне и побочне линије, као потенцијалних законских наследника, обухвата родитеље оставиоца и њихово потомство, деде и бабе и њихово потомство, као и прадеде и прабабе, а у последње споменутом праву, још и потомство прадеда и прабаба, уз одређена ограничења, у погледу степена њиховог сродства,¹⁰ док у праву Мађарске,¹¹ овај круг, када се ради о добрима старине, обухвата родитеље и њихово потомство, деде и бабе, као и све даље претке.¹² У правима Србије и Хрватске,¹³ као и у праву Мађарске, када се ради о наслеђивању добара тековине, круг сродника праве усходне и побочне линије, као потенцијалних законских наследника, обухвата родитеље и њихово потомство, деде и бабе и њихово потомство, као и све даље претке оставиоца.¹⁴ У праву Бугарске, као и у правима свих земаља роман-

⁷ Трећи део Грађанског кодекса Русије (наследно право), ступио је на снагу 2002. године, текст кодекса видети на интернет адреси: <http://base.garant.ru/10164072/>.

⁸ В. чл. 1142. ст. 1., чл. 1143-1144. и чл. 1145. ст. 2-3. Грађанског кодекса Русије.

⁹ Закон о наслеђивању Црне Горе донет је 2008. године („Службени лист Црне Горе”, бр. 74/2008), текст закона видети на интернет адреси: <http://www.sluzbenilist.me/PravniAktDetaili.aspx?tag={4E8FCC1E-3A73-40C4-B53E-45BFE22B9AF6}>. Грађански законик Аустрије донет је 1811. године, текст законика видети на интернет адреси: http://www.jusline.at/Allgemeines_Buergerliches_Gesetzbuch_%28ABGB%29_Langversion.html. Нови наследноправни прописи Холандије (Књига IV Грађанског законика Холандије), ступили су на снагу 1. јануара 2003. године, текст закона видети на интернет адреси: <http://www.wetboek-online.nl/wet/BW4.html>.

¹⁰ В. чл. 9. ст. 1. ЗОН-а Црне Горе, § 731. ст. 2-4. Грађанског законика Аустрије, као и чл. 10. ст. 1-2. и чл. 12. ст. 3. Књиге IV Грађанског законика Холандије.

¹¹ Грађански законик Мађарске донет је 1959. године, текст законика видети на интернет адреси: http://net.jogtar.hu/jr/gen/hjegy_doc.cgi?docid=95900004.TV. У Мађарској је 2013. усвојен нови Грађански законик, који, међутим, треба да ступи на снагу тек наредне године, 15. 03. 2014. године.

¹² В. § 612. ст. 1-2. Грађанског законика Мађарске.

¹³ Закон о наслеђивању Србије донет је 1995. године („Службени гласник РС”, бр. 46/95). Закон о наслеђивању Хрватске донет је 2003. године („Народне новине”, бр. 48/2003;), текст закона видети на интернет адреси: http://www.poslovniforum.hr/zakoni/z_naslj01.asp.

¹⁴ В. чл. 8. ст. 1. ЗОН-а Србије, чл. 8. ст. 1. ЗОН-а Хрватске и § 608-610. Грађанског законика Мађарске.

ске правне традиције - Француске, Белгије, Италије и Шпаније,¹⁵ овај круг обухвата све претке, браћу и сестре и сво њихово потомство (у праву Шпаније само њихово првостепено потомство), као и остале побочне сроднике оставиоца (у правима Бугарске, Француске и Италије, закључно до шестог степена, а у правима Белгије и Шпаније, закључно до четвртог степена).¹⁶ Дакле, права, у којима долази до изражаја схватање о ограничениости обима сродства у законском наслеђивању, приликом конкретног одређивања ширине круга сродника, који могу бити законски наследници, полазећи од принципијелног становишта да само неки од њих могу бити законски наследници, на различит – ужи или шири начин, одређују овај круг. Ове разлике представљају последице специфичности у њиховом развоју, као и израз схватања природе, ширине и функције породице, у праву сваке од ових земаља.

Само у праву Немачке,¹⁷ прихваћен је приступ о неограничениости обима, односно даљине сродства, те тако у њему, круг сродника праве усходне и побочне линије, као потенцијалних законских наследника, обухвата родитеље оставиоца и њихово потомство, деде и бабе и њихово потомство, као и све даље претке и њихово потомство.¹⁸

У погледу питања распореда, односно груписања сродника као законских наследника, у савременим правима Европе прихваћена су два основна система законског наслеђивања. Један од њих је парентеларно-линеарни систем, који је прихваћен у највећем броју земаља Европе, у неким од њих у потпуности, а у појединим од њих, у основи, односно, уз извесне, мање или веће девијације. Овај систем заснива се на подели сродника у од-

¹⁵ Закон о наслеђивању Бугарске донет је 1949. године, текст закона видети на интернет адреси: <http://solicitorbulgaria.com/index.php/bulgarian-succession-act>. Грађански законик Француске донет је 1804. године, текст законика видети на интернет адреси: <http://www.legifrance.gouv.fr/affichCode.do?cidTexte=LEGITEXT000006070721>. У праву Белгије првобитно је важио текст Грађанског законика Француске из 1804. године, с тим што је временом, Грађански законик Белгије еволирао и у одређеној мери се удаљио од Грађанског законика Француске, текст законика видети на интернет адреси: <http://www.droitbelge.be/codes.aspr>. Грађански законик Италије донет је 1942. године, текст законика видети на интернет адреси: http://www.jus.unitn.it/cardoza/obiter_dictum/cod-civ/codciv.htm. Грађански законик Шпаније донет је 1889. године, текст законика видети на интернет адреси: <http://civil.udg.es/normacivil/estatal/cc/indexcc.htm>.

¹⁶ В. чл. 6-8. Закона о наслеђивању Бугарске, чл. 734., чл. 736-740. и чл. 745. Грађанског законика Француске, чл. 731. и чл. 746 - 755. Грађанског законика Белгије, чл. 565. и чл. 568-572. Грађанског законика Италије, чл. 935-941., чл. 946-951., као и чл. 954-955. Грађанског законика Шпаније. (стање на дан 31. 10. 2013).

¹⁷ Грађански законик Немачке донет је 1896. године, текст законика видети на интернет адреси: <http://bundesrecht.juris.de/bgb/BJNR001950896.html>.

¹⁸ В. § 1925. ст. 1-3., § 1926. и § 1928-1929. Грађанског законика Немачке.

ређене парентеле, као групе сродника, с обзиром на њиховог заједничког претка, односно, с обзиром на њихове најближе непосредне заједничке претке. Између ових група важи принцип искључивости, према којем сродници из даље групе не могу доћи у обзир да буду законски наследници, све док постоји макар један сродник из претходне групе. Као такав, овај систем прихваћен је у свим земљама бивше СФРЈ, у земљама германске правне традиције, у појединим бившим социјалистичким земљама, као што је Мађарска, у свим скандинавским земљама, као и у Холандији. Други систем је систем блискости сродства, који се састоји у подели сродника у групе, по претпостављеној блискости односа између оставиоца и његових сродника – на потомке, претке и побочне сроднике, уз уважавање одређених додатних критеријума, који полазе од претпостављеног интензитета везе унутар ових група, што подразумева могућност формирања и посебних група сродника. Однос између појединих група сродника, у систему блискости сродства је различит, те је тако само однос између групе потомака и осталих група сродника искључив, док сродници осталих група, у највећем броју права у којима је он прихваћен, могу и паралелно конкурирати на наслеђе. Овај систем прихваћен је у мањем броју земаља Европе, као што су Бугарска и све земље романске правне традиције.¹⁹ Напоследку, у Русији је прихваћен систем степена сродства, према којем се на наслеђе првенствено позивају они сродници који се налазе у ближем степену сродства са оставиоцем, без обзира на то да ли се ради о потомцима, прецима или побочним сродницима. Међутим, овај систем у споменутом праву, прихваћен је само као основни, с обзиром на то, да степен сродства, ипак не представља једини елемент на основу којег се формулише законски наследни ред у њему.

Када је реч о браку и ванбрачној чињеници, као правно релевантним чињеницама у заснивању правила законског наслеђивања, за разлику од прве споменуте чињенице, чији се утицај на законско наслеђивање, никада није доводио у питање, правна регулатива ванбрачне заједнице, када је реч о хетеросексуалним ванбрачним заједницама, присутна је тек од последњих деценија прошлог века, а када се ради о истополним ванбрачним заједницама, почев од краја XX века. У данашње време, ова чињеница, несумњиво представља трећу најважнију чињеницу у конструисању правила законског наслеђивања у великом броју савремених права Европе. Тако, ванбрачна заједница представља правно релевантну чињеницу у заснивању правила законског наслеђивања у више од половине земаља, које су

¹⁹ О систему блискости сродства, као систему расподеле сродника в. Оливер Б. Антић: „Системи групне расподеле сродника као законских наследника“, *Анали Правног факултета у Београду*, Београд, бр. 3-4/1994., стр. 300. и 302.

представљале предмет наше анализе. Ово је случај у правима Хрватске, Словеније, Црне Горе, Мађарске, Немачке, Швајцарске, Аустрије, Белгије, Данске, Шведске, Финске и Холандије. У највећем броју споменутих права ванбрачна заједница производи наследноправна дејства само онда када се ради о истополној ванбрачној заједници, што је случај у правима Мађарске, Немачке, Швајцарске, Аустрије, Данске, Шведске и Финске. У одређеном, мањем броју права, ванбрачна заједница представља основ позивања на наслеђивање само уколико се ради о хетеросексуалној ванбрачној заједници, што је случај у правима Хрватске и Црне Горе. Ванбрачна заједница представља правно релевантну чињеницу у заснивању правила законског наслеђивања, независно од тога да ли се ради о хетеросексуалној или истополној ванбрачној заједници, у правима Словеније, Белгије и Холандије.

Напошетку, у XXI веку сведоци смо и чињенице да се у све већем броју права Европе, истополним партнерима признаје и право на склапање брака, на који начин су ефекти брака у њима, независно од пола супружника, исти и у области законских наследних права. Од земаља које представљају предмет овог упоредноправног приказа, закључење истополног брака дозвољено је у правима Шпаније, Белгије, Француске, Шведске, Данске и Холандије.

2. Определивање односа између чињеница сродства у правој усходној и побочној линији и брака, односно ванбрачне заједнице

Однос између сродства и брака, генерално посматрано, може се определити као супсидирајући, искључујући или координирајући. О супсидирајућем односу може се говорити онда када супружник наслеђује целу заоставштину или један њен део, али само онда када иза оставиоца није остао нико од његових сродника, који би могли и хтели да наследе. Искључујући однос постоји онда када супружник може наследити целу заоставштину и на тај начин искључити из наслеђивања одређене сроднике оставиоца, који би иначе могли бити законски наследници и који би у конкретном случају били позвани на наслеђивање да нема надживелог супружника оставиоца, док се о координирајућем односу може говорити онда када супружник наслеђује истовремено са појединим сродницима оставиоца, добијајући са њима одређени део заоставштине.²⁰ У правима у којима и ванбрачна заједница представља правно релевантну чињеницу у заснивању правила законског наслеђивања, на исти овај начин, барем, по правилу, може се определити и однос између сродства и ванбрачне заједнице.

²⁰ У том смислу в. Борислав Т. Благојевић: Наследно право СФРЈ са освртом на права других држава, Београд, 1964., стр. 72.

Када је реч о конкретном односу између чињеница сродства у правој усходној и побочној линији и брака, односно ванбрачне заједнице, у највећем броју права Европе, наследноправни положај супружника, а у неким од њих и ванбрачног партнера оставиоца, повољнији је од наследноправног положаја предака, односно побочних сродника оставиоца. У прилог овога, говори аргумент да се однос између споменутих чињеница у највећем броју посматраних законодавстава може дефинисати или као искључујући у односу на све претке и побочне сроднике као потенцијалне законске наследнике у њима, или као искључујући у односу на широк круг предака и побочних сродника као потенцијалних законских наследника, а тиме и као координирајући у односу на остали, мањи број споменутих сродника. Чак и у оним правима у којима се однос између наведених чињеница може одредити као координирајући у односу на велики број предака и побочних сродника, у прилог повољније наследноправне позиције супружника, односно ванбрачног партнера оставиоца у конкуренцији са наведеним сродницима, говори обим и квалитет наследноправних овлашћења супружника, односно ванбрачног партнера.

Само у мањој групи права, узимајући у обзир целину наследноправних прописа у њима, наследноправна позиција супружника, односно ванбрачног партнера није повољнија или то барем, не мора увек бити у односу на овакву позицију предака, односно побочних сродника оставиоца. У ову групу спадају законодавства оних земаља, у којима је супружнику, у случају конкурисања предака и/или побочних сродника (свих или само неких), признат искључиво положај плодоуживаоца на целини или делу заоставштине, односно законодавства, у којима се однос између чињенице сродства у правој усходној и побочној линији и чињенице брака, односно ванбрачне заједнице, може одредити или као супсидирајући или као координирајући у односу на све претке и побочне сроднике као потенцијалне законске наследнике.

3. Придавање већег наследноправног значаја чињеницама брака, односно ванбрачне заједнице у односу на чињеницу сродства у правој усходној и побочној линији

3.1. Искључујући однос сродства у правој усходној и побочној линији и брака, односно ванбрачне заједнице

У одређеном броју права Европе, однос између чињенице сродства у правој усходној и побочној линији и чињенице брака, односно ванбрачне заједнице, увек се одређује као искључујући. Ово је случај у праву Холандије, у којем супружник оставиоца или његов ванбрачни партнер,²¹ искључује

²¹ У праву Холандије партнери и различитог и истог пола, који су регистровани своју заједницу, почев од 1998. године, када је донет Закон о регистрованом партнерству, имају

из наслеђивања било које сроднике оставиоца праве усходне или побочне линије, као његове потенцијалне законске наследнике.²² И у правима свих скандинавских земаља – Данске, Шведске и Финске, надживели супружник оставиоца или његов истополни ванбрачни партнер,²³ у случају непостојања пото-

могућност да се узајамно наслеђују на исти начин као и супружници. До измена наведеног закона, дошло је Законом од 21.12.2000. године (ступио на снагу 15.04.2001. године), којим се мења Књига I Грађанског законика, којим је предвиђена могућност да партнери истог пола закључе брак, а такође и да се изврши конверзија регистрованог партнерства у брак. Законска наследна права истополних партнера који су закључили брак, односно регистрованих партнера истог или различитог пола су идентична оним законским наследним правима, која има супружник различитог пола. В. чл. 8. ст. 1. Књиге IV Грађанског законика Холандије. О правним дејствима истополних регистрованих партнерских заједница у праву Холандије видети опширније код: Yuval Marin: Equality for same-sex couples (The legal recognition of gay partnerships in Europe and the United States), Published by University of Chicago, 2002., стр. 115-119.

²² В. чл. 10. ст. 1. Књиге IV Закона о наслеђивању Холандије. Опширније о законском наслеђивању у праву Холандије в. J.M.J. Chorus, P.H.M. Gerver, E.H. Hondius: Introduction to Dutch Law, The Hague/London/Boston: Kluwer Law International, 2006. стр. 196-197.

²³ Када је реч о ванбрачној заједници као основу позивања на наслеђивање, у правима свих посматраних скандинавских земаља, као начин регулисања ових заједница, по правилу је прихваћен концепт регистрованог партнерства, чија су правна дејства слична или идентична дејствима брака. У неким од ових права, одговарајућим законима, одређена правна дејства призната су и ванбрачним заједницама без неопходности регистрације, али су она знатно ужа и по правилу, не обухватају могућност законског наслеђивања између ванбрачних партнера. С обзиром на то да је могућност регистрација партнерства у свим посматраним скандинавским земљама, резервисана искључиво за партнере из истополних заједница, то се у овим правима, услед претходно наведеног, може говорити само о постојању законских наследних права између истополних партнера из регистрованих заједница, али не и о постојању оваквих права између партнера различитог пола. Тако, у праву Данске, истополни партнери који живе у регистрованом партнерству, наслеђују по свим оним правилима која у овој земљи важе и за надживелог супружника, почев од 1989. године, када је донет Закон о регистрованом партнерству (текст закона видети на интернет адреси: <http://www.qrd.org/qrd/world/europe/denmark/registered.partnership.act.with.amendments.>). Могућност регистрације искључиво истополних заједница предвиђена је и у праву Финске, Законом о регистрованом партнерству из 2001. године (текст закона видети на интернет адреси: <http://www.finlex.fi/fi/laki/kaannokset/2001/en20010950.pdf>). Овим законом, истополним регистрованим партнерима омогућен је сличан круг права и обавеза, која постоје и између супружника, а између осталих и право узајамног наслеђивања. Доношењем Закона о регистрованом партнерству из 1994. године (текст закона видети на интернет адреси: <http://www.ciecl.org/Legislationpdf/Suede-TheRegisteredPartnershipAct.pdf>) и у праву Шведске, истополним партнерима омогућено је да региструју своју заједницу пред надлежним државним органом, при чему регистровано партнерство има иста дејства као и брак, што значи да су законска наследна права истополних партнера из регистрованих заједница и у праву ове земље идентична оним законским наследним правима, која постоје између супружника. За разлику од права истополних партнера, који су регистровали своје партнерство, законско право наслеђивања у овој земљи, није истовремено признато и пар-

мака, наслеђује целу заоставштину, на који начин он има предност у наслеђивању у односу на било које сроднике оставиоца, као његове потенцијалне законске наследнике, који се са њим налазе у правој усходној или побочној линији сродства. Међутим, овакав наследноправни положај супружника, односно истополног ванбрачног партнера оставиоца, у односу на споменуте сроднике оставиоца, не значи истовремено и губитак њихових законских наследних права. Наиме, специфичност права скандинавских земаља, која их разликује у односу на остала права Европе, огледа се у чињеници да надживелог супружника, односно истополног ванбрачног партнера, који се у једном моменту, појавио као једини наследник заоставштине, након његове смрти имају право да наследе, не само његови наследници, већ и наследници раније умрлог супружника, односно истополног ванбрачног партнера. Тако ће у правима Шведске и Финске, половина заоставштине касније умрлог супружника који је услед непостојања потомака наследио целу заоставштину, припасти наследницима раније умрлог супружника, односно његовим родитељима или њиховом потомству, по праву репрезентације (али не и његовим сродницима који улазе у трећи наследни ред), док ће друга половина, припасти наследницима касније умрлог супружника. Уколико касније умрли супружник, односно истополни ванбрачни партнер, нема законских наследника, његову заоставштину ће наследити сродници из друге парентеле раније умрлог супружника, односно истополног партнера.²⁴ На исти начин, у праву Данске, заоставштину касније умрлог супружника, коју је он наследио услед непостојања потомства оставиоца,²⁵ наслеђиваће у једној половини његови наследници, док ће друга половина припасти сродницима, као наследницима раније умрлог супружника. Уколико након смрти касније умрлог супружника, постоје само наследници једног супружника, они ће бити једини законски наследници.²⁶

3.2. Искључујући и координирајући однос сродства у правој усходној и побочној линији и брака, односно ванбрачне заједнице

У највећем броју посматраних права Европе, однос између чињенице сродства у правој усходној и побочној линији и чињенице брака,

тнерима различитог или истог пола, која се налазе у ванбрачној заједници, чији је положај регулисан Законом о кохабитантима из 2003. године.

Осим тога, у праву Шведске, почев од 01. маја 2009. године, а у праву Данске, почев од 15. јуна 2012. године, истополним партнерима признато је и право на склапање брака. Законска наследна права истополних партнера који су закључили брак су идентична оним законским наследним правима, која у овим земљама има и супружник различитог пола.

²⁴ В. поглавље 3. § 2. Закона о наслеђивању Шведске и поглавље 3. одељак 1. Закона о наслеђивању Финске.

²⁵ В. поглавље 2. § 9. ст. 2. Закона о наслеђивању Данске.

²⁶ В. поглавље 3. § 15. ст. 1-2. Закона о наслеђивању Данске.

опредељује се као искључујући, у односу на велики број ових сродника. Притом, супружник оставиоца и у ситуацији, када наслеђује истовремено са неким од предака или побочних сродника оставиоца, добијајући са њима одређени део заоставштине у својину, дакле, у ситуацији, када је однос између наведених чињеница координирајући, посматрано са аспекта обима његових наследноправних овлашћења, по правилу, има повољнији наследноправни положај од оваквог положаја конкуришућих му сродника.

Круг сродника праве усходне и побочне линије, који супружнику оставиоца могу конкурисати у наслеђивању, најужи је у правима Хрватске, Русије и Француске, у којима он обухвата само родитеље оставиоца. Евидентно је да у правима ове групе земаља, супружник оставиоца има изразито повољнији наследноправни положај од положаја који имају сродници оставиоца који се са њим налазе у правој усходној или побочној линији сродства, имајући у виду да је у свима њима однос између наведених чињеница координирајући, само онда када се ради о сродству у првом степену праве усходне линије, што значи да супружник оставиоца искључује из наслеђивања све остале сроднике у правој усходној линији сродства, као и било које сроднике у побочној линији сродства, који у праву сваке од наведених земаља улазе у круг потенцијалних законских наследника.²⁷ Осим тога, у прилог посебно повољног наследноправног положаја супружника, говори и висина његовог законског наследног дела, који у конкуренцији са родитељима, у правима Хрватске и Француске, износи 1/2 заоставштине,²⁸ при чему у неким од њих, може износити чак и 3/4 заоставштине, као што је то случај са наследним делом супружника (различитог или истог пола) у Француској,²⁹ услед постојања правила, према којем наследни део умрлог родитеља не прираста наследном делу другог надживе-

²⁷ В. чл. 11. ст. 3. Закона о наслеђивању Хрватске, чл. 1141. ст. 1. Грађанског кодекса Русије и чл. 757-2. Грађанског законика Француске.

²⁸ Преостала 1/2 заоставштине у правима Хрватске и Француске дели се између родитеља оставиоца на једнаке делове. В. чл. 11. ст. 2. Закона о наслеђивању Хрватске и чл. 757-1. ст. 1. Грађанског законика Француске. У праву Хрватске, у случају када су отац или мајка, иза којег су остали његови потомци, умрли пре оставиоца, део који би том родитељу припао, прирашће другом родитељу, чиме се даје предност принципу прираштаја у односу на принцип репрезентације, а на тај начин и привилегује наследноправни положај сродника праве усходне линије сродства у односу на овакав положај побочних сродника, али само у случају постојања конкуренције надживелог супружника, не и у случају непостојања овакве конкуренције, када ће се применити принцип репрезентације. В. чл. 11. ст. 5. и чл. 12. ст. 1-2. Закона о наслеђивању Хрватске.

²⁹ У праву Француске, брак између истополних партнера легализован је 18. 05. 2013. године. Услед тога, истополни супружници у праву Француске имају иста законска наследна права, која су у праву ове земље призната и хетеросексуалним супружницима.

лог родитеља, већ наследном делу супружника.³⁰ Изузетак, представља једино право Русије, у којем и родитељи и супружник, посматрано са аспекта обима њихових наследноправних овлашћења, имају идентичан наследноправни положај, што се јавља као последица законског правила о подели заоставштине на једнаке делове између њих,³¹ при чему овакав њихов

³⁰ В. чл. 757-1. ст. 2. Грађанског законика Француске. Противтежу оваквим наследним правима супружника у праву Француске, представља право привилегованих побочних сродника и привилегованих предака на повраћај одређених добара. Наиме, у чл. 757-3. Грађанског законика Француске предвиђено је да у случају када у заоставштину оставиоца улазе и добра старине, односно добра, која је оставилац стекао путем наслеђа и поклона од стране својих сродника у правој усходној линији сродства, половина оваквих добара која се налазе у природи ће припасти оставиоцевој браћи или сестрама, односно полубраћи и полусестрама или њиховим потомцима. У теорији се наводи да је управо, с обзиром на ранији доминирајући значај породице, односно сродства у наследном праву, супружник оставиоца, за кога се претпостављало да би поновним ступањем у брак, пренео наслеђени иметак у нову породицу, према ранијим наследноправним прописима Француске, могао стећи пуно право својине, само уз присуство непривилегованих предака из само једне линије, односно само уз присуство непривилегованих побочних сродника. Промене у заоставштини, као и умањен значај крвних веза у односу на претпостављену оставиоцеву наклоност према свом супружнику, умањиле су овај опрез, с тим што је право на повраћај наведених добара остало као његово последње испољавање. В. у том смислу: Marie-Cecile Forgeard, Richard Crone, Bertrand Gelot: *La réforme des successions*, Paris, 2002., стр. 9-10. Реформом из 2006. године, право на повраћај признато је и родитељима оставиоца, као његовим привилегованим прецима, како би истима, у најмању руку, припала она добра која су они сами поклонили оставиоцу. Наиме, у чл. 738-2. Грађанског законика Француске, предвиђено је да у случају када оба родитеља или само један од њих надживе оставиоца иза којег није остало потомство, исти могу да изврше право на повраћај на добрима која су поклонили оставиоцу, а у границама њиховог законског наследног дела, који износи 1/4 заоставштине. Право на повраћај привилегованих побочних сродника може бити изгубљено, услед добротних давања учињених у корист супружника или неког трећег лица (побочни сродници се овome не могу супротставити, јер исти не улазе у круг нужних наследника). С друге стране, иако ни родитељи оставиоца, почев од 2006. године, више не улазе у круг нужних наследника, њихово право на повраћај је јавноправног карактера, те исто не може бити онемогућено евентуалним чињењем поклона супружнику или трећем лицу. На ово упућује чињеница, према којој се право на повраћај родитеља има извршити у новчаној противвредности, уколико то није могуће у природи, што није истовремено случај и у погледу права на повраћај привилегованих побочних сродника. В. у том смислу: Jean Maury: *Successions et libéralités*, Paris, 2007., стр. 60. и 47. Напоследку, напоменућемо да противтежу наследним правима супружника у праву Француске, сходно чл. 758. ст. 1. Грађанског законика Француске, представља и право на издржавање непривилегованих предака оставиоца, односно, оних предака, који оставиоцу нису отац ни мајка, када се налазе у стању нужде. Захтев за издржавање из заоставштине се може поднети када супружник, у одсуству дече или потомака оставиоца, као и његовог оца и мајке, наслеђује целу заоставштину, односно, када у одсуству дече и потомака, као и у одсуству оца или мајке, наслеђује три четвртине заоставштине.

³¹ Специфичност права Русије огледа се у чињеници да се родитељи оставиоца појављују као законски наследници првог наследног реда, у којем деле заоставштину на

положај може бити погоршан, услед могућности истовременог конкурисања на наслеђе од стране било ког другог сродника оставиоца који улази у круг потенцијалних законских наследника даљих наследних редова, а по основу чињеница неспособности за рад и издржавања од стране оставиоца најмање годину дана пре његове смрти, као и од стране било ког другог лица које уопште не улази у редован круг потенцијалних законских наследника, а по основу чињеница неспособности за рад, издржавања од стране оставиоца и постојања заједнице живота са оставиоцем најмање годину дана пре његове смрти, чиме се практично неограничено проширује постојећи круг законских наследника.³² Положај претходно споменутих наследника ће бити исти, као и положај било којих оставиочевих законских наследника који се у конкретном случају позивају на наслеђивање, имајући у виду правило, према којем ова лица наслеђују на једнаке делове са њима. У случају непостојања ниједног наследника из круга потенцијалних законских наследника, заоставштина ће се делити на једнаке делове само између радно неспособних и издржаваних лица који су живели заједно са оставиоцем, што значи да у случају постојања само једног оваквог наследника, цела заоставштина може припасти управо том наследнику.³³ Посматрано са аспекта предмета нашег истраживања, претходно споменута одредба је од посебног значаја, јер на основу ње, узимајући притом у обзир и ставове изнете у теорији, у погледу ближег одређивања испуњености услова, који се односе на неспособност за рад, издржавања од стране оставиоца и постојање заједнице живота са оставиоцем,³⁴ по нашем мишљењу, у круг законских наследника у праву Русије, може ући и ванбрачни партнер оставиоца, с обзиром на то, да услов који се односи на заједницу живота између оставиоца и неког лица, не искључује могућност постојања овакве заједнице управо између лица која су ванбрачни партнери, под условом да је оваква заједница живота била праћена чињеницом неспособности за рад и издржавања ванбрачног партнера од стране оставиоца. Дакле, иако ванбрачна заједница не представља самостални основ позивања

једнаке делове са првостепеним потомством оставиоца и његовим супружником. В. чл. 1142. ст. 1. у вези са чл. 1141. ст. 2. Грађанског кодекса Русије.

³² У том смислу в. В. Булаевский Б.А., Виноградова Р.И., Ефимов А.Ф., Левшина Т.Л., Павлова Е.А., Пантелеева И.В., Сучкова Н.В., Шелютто М.Л., Шилохвост О. Ю., Ярошенко К.Б.: Коментарий к Гражданскому кодексу Российской Федерации, Части третьей, Москва, 2007., стр. 101-102. и 120-121.; Абова, Т.Е., Богуславский, М.М., Светланов, А. Г.: Коментарий к Гражданскому кодексу Российской Федерации, Части третьей, Москва, 2004., стр. 43

³³ В. чл. 1148. у вези са чл. 1141. Грађанског кодекса Русије.

³⁴ У том смислу в. Булаевский Б.А., Виноградова Р.И., Ефимов А.Ф., Левшина Т.Л., Павлова Е.А., Пантелеева И.В., Сучкова Н.В., Шелютто М.Л., Шилохвост О. Ю., Ярошенко К.Б.: *op. cit.*, стр. 124-128.

на наслеђивање, до наслеђивања између ванбрачних партнера, ипак, може доћи на један индиректан начин, уколико се на страни ванбрачних партнера испуне све законом захтеване чињенице (неспособност за рад, издржавање и заједница живота). Ове чињенице, заправо представљају самосталан основ за стицање својства законског наследника, а не ванбрачна заједница сама по себи. Под претпоставком исправности нашег мишљења, ванбрачни партнер у праву Русије, може имати сличан наследноправни положај као и оставиочев супружник, имајући у виду да он, у случају испуњења споменутих услова, може, као и супружник, конкурисати оставиочевим родитељима, делећи са њима заоставштину на једнаке делове.

У оним од споменутих права, у којима и ванбрачна заједница представља правно релевантну чињеницу у формулисању правила законског наслеђивања, што је случај у праву Хрватске, када је реч о хетеросексуалној ванбрачној заједници, ванбрачни партнер оставиоца има идентичан наследноправни положај, који у овом праву, има и супружник оставиоца.³⁵ Међутим, наследноправни положај ванбрачног партнера, који је својство законског наследника стекао по основу чињеница неспособности за рад, издржавања од стране оставиоца, те заједнице живота са оставиоцем, што је случај у праву Русије, није идентичан оном наследноправном положају који у праву ове земље има супружник оставиоца. Наиме, иако ванбрачни

³⁵ Према Закону о наслеђивању Хрватске, као законски наследник може се појавити ванбрачни партнер различитог пола, који је у законским наследним правима изједначен са супружником, под претпоставком да је ванбрачна заједница трајала дуже време, те под условом да су биле испуњене претпоставке неопходне за ваљаност брака, односно, да нису постојале сметње за закључење пуноважног брака. В. чл. 8. ст. 2. ЗОН-а Хрватске. О критеријумима који се имају узети у обзир приликом оцене времена трајања ванбрачне заједнице, које је неопходно за признавање наследноправних дејстава истој в. Никола Гавела, Владо Белај: *Наследно право*, Загреб, 2008., стр. 196. У Хрватској је 2003. године донет и Закон о истополним заједницама, („Народне новине”, бр. 116/2003.), текст закона видети на интернет адреси: http://www.poslovniforum.hr/zakoni/zakon_o_istopolnim_zajednicama.asp, којим се признају одређена права и истополним партнерима. Међутим, док су у ЗОН-у Хрватске призната узајамна наследна права лицима различитог пола из ванбрачне заједнице, таква права за истополне партнере нису предвиђена. В. чл. 4. Закона о истополним заједницама Хрватске. И Француска је 1999. године донела Закон бр. 99-994, којим је регулисана ванбрачна кохабитација хетеросексуалних и истополних партнера, којим законом је допуњен први том Грађанског законика Француске, поглављем XII, чији је назив *Du pacte civil de solidarité et du concubinage – PACS* (Грађански споразум о солидарности и конкубинату). Конкубинат је дефинисан као заједница живота два лица истог или различитог пола, који живе као пар и чију заједницу карактерише стабилност и трајност. В. чл. 515-8 Грађанског законика Француске. Иако су дејства конкубината у овој земљи слична браку, ванбрачним хетеросексуалним и истополним партнерима ипак није признато право узајамног законског наслеђивања, осим права на привремено становање, које је уведено изменама Грађанског законика Француске из 2006. године. В. чл. 515-6. Грађанског законика Француске.

партнер оставиоца у праву ове земље, у конкуренцији са оставиоцевим родитељима има исти наследноправни положај, који у конкуренцији са овим сродницима има и супружник оставиоца, разлика између наследноправног положаја супружника и ванбрачног партнера, ипак постоји. Она се огледа у томе, да за разлику од супружника, који може искључити из наслеђивања све претке и побочне сроднике оставиоца, осим његових родитеља, ванбрачни партнер оставиоца који је својство законског наследника стекао по основу чињеница неспособности за рад, издржавања од стране оставиоца, те заједнице живота са оставиоцем, не може искључити из наслеђивања ниједног претка, нити побочног сродника, као потенцијалног законског наследника, с тим што било ком од њих, може конкурисати у наслеђивању, делећи са њима заоставштину на једнаке делове. С друге стране, ванбрачни партнер на овај начин, може наследити целу заоставштину, као наследник последњег наследног реда, под претпоставком непостојања ниједног сродника из постојећег круга потенцијалних наследника.

Донекле сличан однос између чињенице сродства у правој усходној и побочној линији и чињенице брака, постоји и у праву Швајцарске, као и у највећем броју права земаља бивше СФРЈ – Србије, Црне Горе, Словеније и Македоније, имајући у виду да у овој групи права, круг сродника праве усходне и побочне линије који супружнику могу конкурисати у наслеђивању, поред родитеља оставиоца, обухвата још и сво њихово потомство, при чему је законски наследни део супружника у конкуренцији са наведеним сродницима и у правима ове групе земаља постављен на висок начин, те тако он у свима њима износи 1/2 заоставштине,³⁶ осим у праву Швајцарске, у којем супружнику у конкуренцији са наведеним сродницима, на име законског наследног дела припада чак 3/4 заоставштине.³⁷ Дакле, и у овој групи права, однос између чињенице сродства у правој усходној и побочној линији и чињенице брака је координирајући, али не само онда када се супружник поја-

³⁶ Преостала 1/2 заоставштине дели се између оставиоцевих родитеља на једнаке делове, док се сво њихово потомство на наслеђивање позива применом принципа репрезентације, неограничено. У ситуацији када умрли родитељ или родитељ, који из другог разлога не наслеђује, нема свог потомства, његов део прирашће другом родитељу, а уколико ни он није жив или из другог разлога не наслеђује, наследниће његови потомци, применом принципа репрезентације. В. чл. 12-14. ЗОН-а Србије, чл. 13-15. ЗОН-а Црне Горе, чл. 14-16. ЗОН-а Словеније и чл. 16-18. ЗОН-а Македоније.

³⁷ В. чл. 462. ст. 2. Грађанског законика Швајцарске. Преостала 1/4 заоставштине дели се између оставиоцевих родитеља на једнаке делове, док се сво њихово потомство на наслеђивање позива применом принципа репрезентације, неограничено. У ситуацији када умрли родитељ или родитељ који из другог разлога не наслеђује, нема свог потомства, његов део прирашће другом родитељу, а уколико ни он није жив или из другог разлога не наслеђује, наследниће његови потомци, применом принципа репрезентације. В. чл. 458. Грађанског законика Швајцарске.

вљује као наследник у конкуренцији са оставиочевим родитељима, као што је то случај у правима претходно споменуте групе земаља, већ и онда када се појављује у конкуренцији са одређеним бројем побочних сродника оставиоца, односно, са потомцима оставиочевих родитеља, док је овај однос искључујући, у ситуацији када би се као законски наследници појављивали било који остали сродници у правој усходној и побочној линији сродства, чија сродничка веза у сваком од наведених права може бити правно релевантна приликом формулисања правила законског наслеђивања.³⁸

Међутим, овакав наследноправни положај споменутих наследника, ни у једном од претходно наведених права земаља бивше СФРЈ, не представља правило од којег не постоји могућност одступања. Наиме, у циљу отклањања крутости и евентуалних неправичности до којих може довести претходно изнети начин поделе заоставштине, у свима њима постоји могућност примене специјалних правила законског наслеђивања у погледу начина поделе заоставштине између супружника и родитеља оставиоца, односно, њиховог потомства. Наследноправне консеквенце постојања ових правила, огледају се у могућности побољшања наследноправног положаја оставиочевог супружника у односу на наследноправни положај оставиочевих родитеља, односно, њиховог потомства,³⁹ као и у могућности побољшања наследноправног положаја оставиочевих родитеља у односу на наследноправни положај оставиочевог супружника или евентуално, и у односу на наследноправни положај другог родитеља, односно његовог потомства.⁴⁰ Осим тога, у праву Србије, као резултат настојања спре-

³⁸ В. чл. 15. ЗОН-а Србије, чл. 16. ЗОН-а Црне Горе, чл. 17. ЗОН-а Словеније, чл. 19. ЗОН-а Македоније и чл. 462. ст. 3. Грађанског законика Швајцарске.

³⁹ Наиме, у свим овим законодавствима, прихваћена је могућност повећања наследног дела супружника на терет наследног дела родитеља и/или њихових потомака, као наследника другог наследног реда. Основни услов, у извесном смислу предуслов повећања наследног дела супружника оставиоца, који је предвиђен у свим анализираним правима, осим у праву Словеније, огледа се у немању нужних средстава за живот на страни овог лица. И остале околности које суд има узети у обзир приликом одлучивања о целисходности оваквог захтева, те на основу којих ће одредити на терет делова којих наследника и у ком обиму ће се састојати повећање наследног дела супружника, нормиране су на исти начин и односе се на имовинско стање и способност за привређивање супружника и осталих наследника, дакле, сродника оставиоца на терет чијег наследног дела треба да дође до споменутог повећања, вредност заоставштине, а у правима Србије и Црне Горе и на трајање брачне заједнице. В. чл. 23. ст. 1. и 3. ЗОН-а Србије, чл. 23. ЗОН-а Словеније, чл. 27. ЗОН-а Македоније и чл. 24. ст. 1. и 3. ЗОН-а Црне Горе. Опширније о повећању наследног дела супружника у другом наследном реду у правима Македоније и Словеније в. Кирил Чавдар: Коментар на законот за наслеђивањето, Скопље, 1996., стр. 61-63.; Карел Зупанчич: Дедовање з уводними појаснили проф. др Карла Зупанчича, Љубљана, 2005., стр. 53.

⁴⁰ У свим правима која представљају предмет анализе, могућност повећања наследног дела супружника на рачун наследних делова сродника другог наследног реда, праћена је и

чавања неправичне алеаторности – да надживели супружник оставиоца, који је био у краткотрајној заједници живота, добије ону имовину која се стицала у породици оставиоца, како наследноправни положај родитеља, тако и наследноправни положај потомака родитеља, може бити побољшан у односу на наследноправни положај оставиоцевог супружника.⁴¹ Побољ-

могућношћу смањења његовог наследног дела, а у корист наследних делова родитеља оставиоца. Предуслов за ово повећање, огледа се у немању нужних средстава за живот на страни родитеља, па уколико је он испуњен, те поред њега узете у обзир и све друге законом прописане околности о којима треба водити рачуна приликом одлучивања о оваквом захтеву, као што су имовно стање и способност за привређивање родитеља, супружника, те потомака умрлог родитеља (односно, потомака родитеља који не може или неће да наследи, у праву Србије), вредност заоставштине, а у правима Србије и Црне Горе, још и дужина трајања заједнице живота између оставиоца и супружника, суд ће одредити на терет делова којих наследника и у ком обиму ће се састојати повећање наследног дела родитеља. В. чл. 31. ст. 1. и чл. 32. ЗОН-а Србије, чл. 24. ст. 1. и ст. 4. ЗОН-а Словеније, чл. 28. ст. 1. и ст. 4. ЗОН-а Македоније и чл. 26. ст. 1. и ст. 5. ЗОН-а Црне Горе.

Када се оба родитеља појављују као наследници, а заједница живота између њих постоји, родитељи се третирају као једна целина, тако да се не може сматрати да је код њих испуњен услов немања нужних средстава за живот, ако та средства постоје макар код једног од њих. В. у том смислу: Борислав Т. Благојевић: Наследно право у Југославији – права република и покрајина, Београд, 1988., стр. 162.; Милан Креч, Ђуро Павић: Коментар Закона о наслеђивању (са судском праксом), Загреб, 1964., стр. 68-69.; Слободан Сворцан: „Наследно-правни положај оставиоцевих родитеља у нашем праву“, Правни живот, Београд, 1998., бр. 10., стр. 437. Уколико је, међутим, заједница живота између родитеља трајно престала, независно од тога да ли само један или оба родитеља траже повећање наследног дела (наиме, може се десити да ниједан од родитеља, између којих је престала заједница живота нема нужних средстава за живот), процена испуњености наведеног услова, врши се појединачно у односу на сваког конкретног родитеља, који тражи повећање, при чему у случају када само један родитељ тражи повећање наследног дела, повећање се може вршити како у односу на наследни део супружника, тако и у односу на наследни део другог оставиоцевог родитеља. На крају, у свим овим правима, може доћи и до смањења наследних делова побочних сродника оставиоца, онда када је један оставиоцев родитељ умро пре оставиоца (односно, уколико он не може или неће да наследи, у праву Србије), а други родитељ нема нужних средстава за живот. У овом случају, повећање наследног дела другог родитеља, може се вршити како у односу на наследни део супружника, тако и у односу на наследни део потомака умрлог оставиоцевог родитеља (односно, родитеља који не може или неће да наследи, у праву Србије). В. чл. 31. ст. 2-3. ЗОН-а Србије, чл. 24. ст. 2-3. ЗОН-а Словеније, чл. 28. ст. 2-3. ЗОН-а Македоније и чл. 26. ст. 3-4. ЗОН-а Црне Горе.

⁴¹ В. у том смислу: Оливер Антић, Слободан Панов: Наследно право – приручник за полагање правосудног испита, Београд, 2005., стр. 127. Наиме, према ЗОН-у Србије, својински наследни део супружника у другом наследном реду може бити смањен до једне четвртине заоставштине, уколико су кумулативно испуњена два законска услова: да оставиоцева наслеђена добра чине више од половине његове посебне имовине, као и да заједница живота између оставиоца и његовог супружника није трајала дуже времена. В. чл. 26. ЗОН-а Србије. Ваља напоменути да, имајући у виду циљ, који се желео постићи нормирањем ове установе, захтев за смањење наследног дела супружника може да постави само сродник из оне лозе, из које су добра својевремено, путем наслеђа или поклона, ушла

шање наследноправног положаја родитеља и супружника, у правима Македоније и Словеније, реализује се искључиво повећањем њиховог својинског наследног дела, а у праву Црне Горе, било повећањем њиховог својинског наследног дела, било установљавањем личне службености плодуюживања у њихову корист.⁴² У праву Србије, начин реализације побољшања наследноправног положаја наследника другог наследног реда, зависи од тога, да ли до њега долази као резултат уважавања имовинског стања супружника, односно родитеља, у ком случају се оно реализује установљавањем личне службености плодуюживања у њихову корист или до њега долази као резултат уважавања чињенице вредности наслеђених добара оставиоца, у ком случају се оно реализује повећањем својинског наследног дела родитеља, односно њихових потомака.⁴³ С обзиром на то да се у свим овим правима, побољшање наследноправног положаја родитеља или супружника, а у праву Србије и побољшање наследноправног положаја потомака родитеља, може кретати и до стицања целокупне заоставштине у својину, то са аспекта предмета нашег истраживања, значи да ће у оваквим ситуацијама, однос између чињенице сродства у правој усходној, односно побочној линији и чињенице брака, изгубити својство координирајућег односа, при чему ће добити својство искључујућег односа, када год се супружник појављује као наследник целе заоставштине.⁴⁴

У оним од споменутих права, у којима и ванбрачна заједница представља правно релевантну чињеницу у формулисању правила законског наслеђивања, што је случај у праву Швајцарске, када је реч о истополној ванбрачној заједници, у праву Црне Горе, када је реч о хетеросексуалној ванбрачној заједници, а у праву Словеније и када се ради о хетеросексуалној и када се ради о истополној ванбрачној заједници, ванбрачни партнер оставиоца има идентичан наследноправни положај, који у сваком од ових права, има и супружник оставиоца.⁴⁵

у оставиочеву заоставштину, према правилу *materna maternis, paterna paternis* (мајчина имовина мајчиним сродницима, очева имовина очевим сродницима). В. у том смислу: Оливер Б. Антић, Зоран М. Балиновац: Коментар Закона о наслеђивању, Београд, 1996., стр. 172-173.; Дејан Б. Ђурђевић: „Смањење наследног дела супружника у другом наследном реду до једне четвртине“, Правни живот, Београд, 2001., бр. 10., стр. 158.

⁴² В. чл. 27. ст. 1. и чл. 28. ст. 1. ЗОН-а Македоније, чл. 23. ст. 1. и чл. 24. ст. 1. ЗОН-а Словеније, као и чл. 24. ст. 1-2. и чл. 26. ст. 1-2. ЗОН-а Црне Горе.

⁴³ В. чл. 23. ст. 1., чл. 31. ст. 1. и чл. 26. ст. 1. ЗОН-а Србије.

⁴⁴ В. чл. 23. ст. 2., чл. 31. ст. 4. и чл. 28. ст. 1. ЗОН-а Србије, чл. 27. ст. 1. и чл. 28. ст. 1. ЗОН-а Македоније, чл. 23. ст. 1. и чл. 24. ст. 1. ЗОН-а Словеније, као и чл. 24. ст. 2. и чл. 26. ст. 2. ЗОН-а Црне Горе.

⁴⁵ У праву Швајцарске 2004. године донет је Закон о регистрованом партнерству парова истог пола. Овај закон је ступио на снагу 01.01.2007. године, а њиме су партнери који су регистровали своју заједницу, стекли већину права и обавеза која постоје и између супружника, а једно од ових права представља и право узајамног законског наслеђивања. Насле-

дноправна дејства регистрованог партнерства су инкорпорирана у Грађански законик Швајцарске. Опширније о наследноправним дејствима истополног партнерства у праву Швајцарске видети: Stephan Wolf, Gian Sandro Genna: Zürcher Kommentar zum Partnerschaftsgesetz, Zürich-Basel-Genf, 2007., стр. 597-628.

У праву Црне Горе предвиђено је да се као законски наследник може појавити и хетеросексуални ванбрачни партнер, који је у законским наследним правима изједначен са супружником, под претпоставком да је ванбрачна заједница трајала дужи време, те под условом да нису постојале сметње за закључење пуноважног брака. В. чл. 9. ст. 2-3. ЗОН-а Црне Горе.

У праву Словеније предвиђено је да самостални основ законског позивања на наслеђе представља и трајна заједница живота мушкарца и жене, односно таква животна заједница која је трајала дужи време, под условом да нема разлога због којих би њихов брак да су га закључили био неважећи (односно, да у односу на таква лица не постоје брачне сметње или забране које би њихов брак чиниле неважећим). В. чл. 10. ст. 2. ЗОН-а Словеније. Осим тога, у праву Словеније је доношењем Закона о регистрацији истополне партнерске заједнице из 2005. године („Урадни лист РС“, бр. 65/2005), текст закона видети на интернет адреси: [http://www.uradni-list.si/1/content?id=56999#!Zakon-o-registraciji-istospolne-partnerske-skupnosti-\(ZRIPS\)](http://www.uradni-list.si/1/content?id=56999#!Zakon-o-registraciji-istospolne-partnerske-skupnosti-(ZRIPS)), дошло до признавања законских наследних права истополном ванбрачном партнеру, које међутим, није значило и његово изједначење у наследним правима са супружником, као ни са хетеросексуалним ванбрачним партнером, с обзиром на то да истополни ванбрачни партнер није могао конкурисати сродницима у наслеђивању целокупне имовине умрлог партнера, већ само на делу заједничке имовине умрлог партнера, при чему су посебну имовину умрлог партнера могли наслеђивати само његови сродници. В. чл. 22. Закона о регистрацији истополне партнерске заједнице. Овај закон, када је реч о истополном ванбрачном партнеру, није упућивао ни на примену одредаба Закона о наслеђивању Словеније, којима су нормиране могућности повећања, односно смањења наследних делова наследника првог или другог наследног реда. Међутим, Одлуком Уставног суда Словеније U-I-425/06-10 из 2009. године (интернет адреса: <http://www.uradni-list.si/1/content?id=93249#!Odlocba-o-ugotovitvi-da-je-22-clen-Zakona-o-registraciji-istospolne-partnerske-skupnosti-v-neskladju-z-Ustavo>), одговарајуће одредбе Закона о регистрацији истополне партнерске заједнице, којима је било регулисано наслеђивање између истополних партнера, проглашене су неуставним, уз образложење да се њима прави дискриминација у наслеђивању истополних партнера у односу на супружнике, односно хетеросексуалне ванбрачне partnere. Услед тога, након наведене одлуке, у погледу наслеђивања између истополних партнера из регистрованих заједница, важе иста она правила која се примењују и у погледу наслеђивања између супружника, односно хетеросексуалних ванбрачних партнера, према Закону о наслеђивању ове земље. Напоследку, напоменућемо да је у праву ове земље, Одлуком Уставног суда Словеније U-I-212/10-15 из 2013. године (интернет адреса: <http://odlocitve.us-rs.si/ustrs/us-odl.nsf/o/FC62EF78571FE59EC1257B4800408D62>), споменута одредба Закона о наслеђивању, којом је право наслеђивања омогућено искључиво хетеросексуалним ванбрачним партнерима из фактичких ванбрачних заједница, проглашена неуставном, уз образложење, да се њоме, на овакав начин, прави дискриминација у наслеђивању истополних ванбрачних партнера из фактичких заједница, и то, искључиво по основу сексуалне оријентације. Стога, након наведене одлуке, и у погледу наслеђивања између истополних партнера из нерегистрованих заједница, важе иста она правила која се примењују и у погледу наслеђивања између хетеросексуалних ванбрачних партнера, према Закону о наслеђивању ове земље.

У законодавствима појединих земаља германског правног круга, круг сродника праве усходне и побочне линије које супружник може искључити из наслеђивања још је ужи, услед чега је и наследноправни положај супружника у правима ових земаља мање повољан у односу на положај који он има у правима свих претходно споменутих земаља, с тим што и у овим законодавствима, у прилог повољније наследноправне позиције супружника у односу на овакву позицију предака и побочних сродника који му могу конкурисати у наслеђивању, говори висина његовог законског наследног дела. Тако, у праву Аустрије, круг сродника који супружнику или истополном ванбрачном партнеру⁴⁶ могу конкурисати у наслеђивању, обухвата родитеље и њихове првостепене потомке, као и деде и бабе оставиоца, у конкуренцији са којима он има право да наследи 2/3 заоставштине. Притом, од реформе из 2004. године, у случају постојања конкуренције надживелог супружника једном родитељу и браћи и сестрама, или само браћи и сестрама, који побочни сродници из одређених разлога не наслеђују, део који би применом принципа репрезентације, према раније важећим наследноправним прописима, наследили потомци брата или сестре, припаће супружнику, односно истополном ванбрачном партнеру оставиоца.⁴⁷ Ово у крајњим консеквенцама, значи да се граница наслеђивања за побочне сроднике, као наследнике другог наследног реда, у случају постојања супружника, односно истополног ванбрачног партнера, утврђује уз искључивање потомака браће и сестара.⁴⁸ У праву Немачке, овај круг обухвата родитеље и све њихове потомке, као и деде и бабе оставиоца, у конкуренцији са којима, супружник, односно истополни ванбрачни партнер,⁴⁹ има

⁴⁶ У праву Аустрије, почев од 1. јануара 2010. године, оставиоцевом истополном ванбрачном партнеру из регистрованог партнерства, призната су иста она наследна права која су у праву ове земље призната и оставиоцевом супружнику. В. § 537 а Грађанског законика Аустрије.

⁴⁷ Тако, према важећим наследноправним прописима Аустрије, уколико су оставиоца надживели супружник, мајка и сестрић од раније умрле сестре, супружнику ће припасти право на 2/3 заоставштине, мајци право на 1/6 заоставштине, док преостала 1/6 заоставштине неће припасти сестрићу, већ такође супружнику оставиоца. Пример преузет из: В. Helmut Koziol, Rudolf Welsch: Grundriss des bürgerlichen Rechts, Band II, Erbrecht, Wien, 2007., стр. 471.

⁴⁸ Остатак заоставштине, који по правилу износи 1/3 заоставштине, делиће се на једнаке делове између родитеља, односно браће и сестара оставиоца, по праву репрезентације. В. § 757. ст. 1. у вези са § 735. Грађанског законика Аустрије.

⁴⁹ У праву Немачке, према Закону о регистрованом животном партнерству, који је ступио на снагу 01.08.2001. године (текст закона видети на интернет адреси: <http://www.gesetze-im-internet.de/lpartg/index.html>), истополни ванбрачни партнер ужива право законског наслеђивања које садржински одговара праву наслеђивања које постоји између супружника. В. § 10. ст. 1-2. Закона о регистрованом животном партнерству Немачке.

право да наследи 1/2 заоставштине.⁵⁰ У прилог тврдње да је наследноправна позиција супружника и у споменитим правима повољнија од овакве позиције конкуришућих му сродника, говори и чињеница да супружнику, односно истополном ванбрачном партнеру у конкуренцији са дедама и бабама оставиоца и потомцима претходно умрлих деда и баба, припада и део који би, применом принципа репрезентације, требао да припадне потомцима претходно умрлих деда и баба.⁵¹ Дакле, граница наслеђивања за сроднике, у случају постојања супружника, утврђује се уз искључивање потомака деда и баба, с обзиром на то да у правима ових земаља, не постоји могућност конкурисања у наслеђивању супружнику од стране побочних сродника оставиоца, као наследника трећег законског наследног реда. Услед оваквог начина регулисања, како у праву Аустрије, тако и у праву Немачке, наследноправни положај надживелог супружника ће бити повољнији у ситуацији када су оставиоца поред неких деда и баба надживели и потомци умрлих деда и баба, док ће у супротном, односно, онда када оваквих потомака нема, наследни део умрлог деде или бабе прирасти наследном делу другог одговарајућег родоначелника из исте лозе (или евентуално родоначелницима друге лозе) овог наследног реда.⁵² Напоследку, у праву Немачке, наследни део супружника, односно истополног ванбрачног партнера, у одређеним ситуацијама, може бити чак и већи од споменутог. Тако, у случају режима заједнице тековине, као законског имовинског ре-

⁵⁰ В. § 1931. ст. 1. Грађанског законика Немачке. Преостала 1/2 заоставштине, уколико супружнику, односно, истополном ванбрачном партнеру конкуришу наследници другог наследног реда, дели се између родитеља оставиоца на једнаке делове, док се сво њихово потомство на наслеђивање позива применом принципа репрезентације, неограничено, при чему у ситуацији када умрли родитељ или родитељ који из другог разлога не наслеђује, нема свог потомства, његов део прираста другом родитељу, а уколико ни он није жив, наслеђују његови потомци, применом принципа репрезентације. В. § 1925. ст. 1-3. Грађанског законика Немачке.

⁵¹ В. § 1931. ст. 1. Грађанског законика Немачке и § 757. ст. 1. Грађанског законика Аустрије. Уколико супружнику, односно истополном ванбрачном партнеру на наслеђе конкуришу наследници трећег наследног реда, остатак заоставштине, који у праву Немачке, по правилу, износи 1/2 заоставштине, а у праву Аустрије, 1/3 заоставштине (уколико, дакле, није дошло до примене горе наведеног правила, према којем супружнику у случају постојања деда и баба оставиоца и потомака претходно умрлих деда и баба, припада и део који би применом принципа репрезентације требао да припадне потомцима претходно умрлих деда и баба) се дели на два дела – једна половина од тога припада дедама и бабама у очевој лози, док друга половина од тог дела припада дедама и бабама у мајчиној лози. В. § 1926. ст. 1-2. Грађанског законика Немачке и § 738. Грађанског законика Аустрије.

⁵² В. Dieter Leibold: *Erbrecht, Tübingen, 2002.*, стр. 54-55. О обиму наследних права надживелог супружника у конкуренцији са сродницима оставиоца у праву Немачке, видети опширније: Horst Bartholomeyczik, Wilfried Schlüter: *Erbrecht, München, 1975.*, стр. 67-69.

жима у овом праву, законски наследни део супружника, односно истополног ванбрачног партнера, у конкуренцији са споменутиим сродницима, износи чак 3/4 заоставштине.⁵³ Из свега напред наведеног, произлази да је у праву Немачке, однос између чињенице брака, односно истополне ванбрачне заједнице, с једне стране и чињенице сродства у правој усходној и побочној линији, с друге стране, координирајући, када год се супружник, односно истополни ванбрачни партнер, налази у конкуренцији са оставиочевим родитељима, односно њиховим потомцима или у конкуренцији са оставиочевим дедама и бабама, док је овај однос искључујући, у ситуацији када би се као законски наследници појављивали било који остали сродници праве усходне, односно побочне линије, док је праву Аустрије, однос између наведених чињеница координирајући, онда када се супружник појављује као наследник у конкуренцији са оставиочевим родитељима, односно њиховим првостепеним потомцима или у конкуренцији са оставиочевим дедама и бабама, док је овај однос искључујући, у ситуацији када би

⁵³ Наиме, при постојању заједнице тековине, као законског имовинског режима супружника, који се у праву Немачке примењује у случају када супружници нису брачним уговором предвидели другачији режим (в. § 1363. ст. 1. Грађанског законика Немачке), наследноправне консеквенце су другачије. Законска регулатива заједнице тековине полази од претпоставке да повећање имовине које постигне један од супружника, који привређује за време трајања брака, директно зависи и од доприноса другог супружника (нпр. оног који није запослен, али води заједничко домаћинство). Дејство наведене претпоставке долази до изражаја тек након престанка брака, када треба да дође до изједначења вредности тековине супружника, у смислу утврђивања висине доприноса сваког од супружника истој (в. § 1363. ст. 2. Грађанског законика Немачке). Међутим, у случају када је брак престао смрћу једног од супружника, право Немачке не полази од основног принципа брачне тековине, с обзиром на то да се изједначење вредности тековине у овом случају не врши путем израчунавања доприноса сваког од супружника и додељивањем права на постављање захтева за изједначење вредности, већ услеђује на аутоматски начин, који подразумева да се наследни део надживелог супружника повећава за 1/4, који део, дакле, прираста већ постојећем наследном делу супружника (који се разликује у зависности од тога са којим сродницима он конкурише на наслеђе), а услед чега долази до истовременог смањења наследног дела сродника, конкретно, оних који су позвани са супружником на наслеђивање. В. § 1371. ст. 1. Грађанског законика Немачке. Ово значи да ће се између између родитеља оставиоца (или њихових потомака) или између деда и баба оставиоца (у зависности од тога ко од њих конкурише супружнику на наслеђивање), делити 1/4 заоставштине, с обзиром на то да ће супружнику, односно истополном ванбрачном партнеру, у оваквом случају, а применом горе споменутих правила, припасти 3/4 заоставштине у својину. Опширније о режиму заједнице тековине, као законском имовинском режиму у праву Немачке видети: Гордана Ковачек-Станић: Упоредно породично право, Нови Сад, 2002., стр. 57-59. У теорији се истиче да наведено повећање законског наследног дела супружника не представља имовинскоправни, већ самостални наследноправни начин стицања, који је одређен имовинскоправним мотивима. У том смислу в: Horst Bartholomeyczik, Wilfried Schlüter: *op. cit.*, стр. 70.

се као законски наследници појављивали било који други побочни сродници, који улазе у круг потенцијалних законских наследника у праву ове земље, као и у ситуацији када би се као законски наследници појављивали прадеде и прабабе.⁵⁴

Још шири круг сродника, супружнику оставиоца могу конкурисати у наслеђивању у правима Италије и Бугарске, с обзиром на то, да овај круг у наведеним правима, од сродника у правој усходној линији обухвата било ког претка, а од побочних сродника браћу и сестре, као и сво њихово потомство. Дакле, однос између чињеница сродства и брака, у овим правима је координирајући, када год се ради о сродству у правој усходној линији, док када се ради о сродству у побочној линији, овај однос може бити како координирајући, тако и искључујући, у зависности од тога о којим побочним сродницима се ради, те је тако он у оба права координирајући, само онда када на наслеђе конкуришу браћа и сестре и њихови потомци, односно, искључујући, када би се као законски наследници појављивали било који други побочни сродници који улазе у круг потенцијалних законских наследника у правима ових земаља.⁵⁵ Иако је круг сродника које супружник оставиоца може искључити из наслеђивања у правима ових земаља знатно ужи у односу на круг сродника које он може искључити из наслеђивања у правима свих претходно споменутих земаља, обим наследноправних овлашћења супружника и у овим правима, говори у прилог његове повољније наследноправне позиције од овакве позиције конкуришућих му сродника. Ово нарочито долази до изражаја у праву Италије, у којем наследни део супружника увек износи 2/3 заоставштине, како онда када му на наслеђе конкуришу само преци (прецизније, они од њих, који се у конкретном случају позивају на наслеђивање), односно, само споменути побочни сродници, тако и онда када му на наслеђе истовремено конкуришу и преци и побочни сродници.⁵⁶ Сличан наследноправни положај, супружник

⁵⁴ В. § 1931. ст. 2. Грађанског законика Немачке и § 757. ст. 1. Грађанског законика Аустрије.

⁵⁵ В. чл. 583. Грађанског законика Италије и чл. 9. ал. 3. Закона о наслеђивању Бугарске.

⁵⁶ Тако ће у ситуацији, када иза оставиоца нису остали његова браћа и сестре, нити њихови потомци, преостала 1/3 заоставштине припасти родитељима на једнаке делове (или једино надживелом родитељу), односно, у случају непостојања родитеља, оставиоцем даљим прецима, која ће се између ових предака делити на начин према којем ће једна половина од овог дела заоставштине, припасти прецима по очевој линији, а друга половина, прецима по мајчиној линији, с тим што ће у ситуацији када преци нису истог степена, преостали део заоставштине припасти најближем од њих, без обзира на линију. В. чл. 582. у вези са чл. 568-569. Грађанског законика Италије. Уколико иза оставиоца нису остали нити његови родитељи, нити други преци, преостала 1/3 заоставштине ће се делити између оставиоцевих браће и сестара и полубраће и полусестара (с тим што полубраћи и

као законски наследник, може имати и у праву Бугарске, при чему део заоставштине, који њему на име наследног дела може припасти у праву ове земље, директно зависи, како од категорије сродника са којима он у конкретном случају наслеђује, тако и од дужине трајања брака са оставиоцем, те се у зависности од тога може кретати у распону од 1/3 до 2/3 заоставштине. Тако, у ситуацији када супружник наслеђује са родитељима, као наследницима другог наследног реда, као и када наслеђује са било којим даљим прецима или са браћом и сестрама, односно са потомцима браће и сестара, као наследницима трећег наследног реда (дакле, не са свима њима, већ само са једном од наведених категорија сродника), надживелом супружнику ће на име наследног дела припасти 1/2 заоставштине, ако је до отварања наслеђа дошло пре навршених десет година од склопљеног брака. Наследноправни положај супружника ће бити још повољнији, онда када је до отварања наслеђа дошло после навршених десет година брака, с обзиром на то, да ће супружнику у оваквом случају, на име наследног дела припасти 2/3 заоставштине.⁵⁷ Међутим, споменута чињеница повољнијег

полусестрама, на име наследног дела, припада половина од оног што на име наследног дела припада рођеној браћи и сестрама), односно њихових потомака, применом принципа репрезентације. В. чл. 582. у вези са чл. 570. и чл. 468. ст. 1. Грађанског законика Италије. На крају, уколико су оставиоца надживели и родитељи (или даљи преци) и браћа и сестре, односно, полубраћа и полусестре, преостала 1/3 заоставштине ће се делити, било између родитеља и браће и сестара и полубраће и полусестара, било између даљих предака и браће и сестара и полубраће и полусестара и то на начин, на који се у овом праву, цела заоставштина дели између споменутих сродника, у случају непостојања конкуренције супружника (у смислу чл. 571. ст. 1. и ст. 3. Грађанског законика Италије, којим је предвиђено да ће се заоставштина између оба родитеља или само једног од њих и браће и сестара оставиоца, делити на једнаке делове, уз једно ограничење, према којем део који наслеђују оба родитеља или један од њих, не сме износити мање од половине заоставштине, док ће у ситуацији када ниједан од родитеља не може или неће да наследи, даљим прецима оставиоца у конкуренцији са браћом и сестрама, припасти удео, који би припао једном од родитеља у недостатку другог родитеља, чија подела ће се вршити на начин који је законским прописима ове државе иначе предвиђен у погледу расподеле заоставштине између предака), с тим што у сваком случају, удео који наслеђују преци не сме износити мање од четвртине заоставштине. В. чл. 582. у вези са чл. 571. Грађанског законика Италије. Опширније о законским наследним правима сродника и супружника у праву Италије в. Franco Salerno Cardillo: *International succession* (ed. Louis Garb), Published by Kluwer Law International, 2004., стр. 357-359.

⁵⁷ Преостала 1/2, односно 1/3 заоставштине, делиће се између родитеља оставиоца, као наследника другог наследног реда на једнаке делове или ће припасти у целости једином надживелом родитељу. В. чл. 9. ал. 2. у вези са чл. 6. Закона о наслеђивању Бугарске. Уколико иза оставиоца нису остали родитељи, већ само рођена браћа и сестре и њихови потомци, као група наследника трећег наследног реда, браћа и сестре наслеђиваће на једнаке делове споменути остатак заоставштине, а њихови потомци, по праву репрезентације, а исти је случај и када су оставиоца надживели само полубраћа и полусестре, односно, њихови потомци, с обзиром на то, да ће се остатак заоставштине и у

наследноправног положаја супружника од оваквог положаја сродника, не мора представљати правило у ситуацији када надживелом супружнику истовремено конкуришу и сродници у правој усходној линији сродства (од другог степена па надаље) и браћа и сестре (или њихови потомци), као наследници трећег наследног реда (дакле, сви они заједно), у ком случају ће само у ситуацији када је брак трајао дуже од 10 година, наследноправни положај супружника бити бољи од положаја сродника, с обзиром на то, да ће у овом случају супружнику припасти 1/2 заоставштине. Уколико је, међутим, брак оставиоца и надживелог супружника трајао краће од 10 година, наследноправни положај сродника ће бити бољи од оваквог положаја супружника, с обзиром на то, да ће у овом случају супружнику на име наследног дела припасти 1/3 заоставштине.⁵⁸

4. Придавање већег наследноправног значаја чињеници сродства у правој усходној и побочној линији у односу на чињеницу брака, односно ванбрачне заједнице

У мањем броју савремених правних поредака Европе, узимајући у обзир целину наследноправних прописа у њима, наследноправна позиција супружника или није повољнија у односу на овакву позицију предака, односно побочних сродника оставиоца, или то, барем, не мора увек бити.

Ово је најпре случај у праву Шпаније, у којем је значај чињенице да супружник (различитог или истог пола)⁵⁹ оставиоца може искључити из насле-

овом случају делити на једнаке делове, док ће потомци полубраће и полусестара наслеђивати, по праву репрезентације. Међутим, када су оставиоца надживели и рођена браћа и сестре и полубраћа и полусестре, онда ће полубраћи и полусестрама на име наследног дела припасти 1/2 од оног наследног дела који припада рођеној браћи и сестрама. В. чл. 9. ал. 2. у вези са чл. 8. ал. 1. и 3. Закона о наслеђивању Бугарске. Када су иза оставиоца остали само наследници у правој усходној линији сродства другог степена или даљих степена (бабе и деде, прадеде и прабабе итд.), као група наследника трећег наследног реда, споменути остатак заоставштине на једнаке делове наслеђиваће најпре они, који се са оставиоцем налазе у ближем степену сродства. В. чл. 9. ал. 2. у вези са чл. 7. Закона о наслеђивању Бугарске. О практичним консеквенцама оваквог начина регулисања законских наследних права сродника и супружника в. Христо Тасев: Българско наследство право, София, 1993., стр. 51-52.

⁵⁸ Од преостале 1/2, односно од преостале 2/3 заоставштине, 2/3 у једнаким деловима припаће браћи и сестрама, односно њиховим потомцима, по праву репрезентације, а 1/3 у једнаким деловима прецима. В. чл. 9. ал. 2. у вези са чл. 8. ал. 2. Закона о наслеђивању Бугарске. Опширније о законским наследним правима супружника в. Александър Г. Цонов: Коментар по Закона за наследство, София, 1993., стр. 26-29.; Господин Господинов: Наследството и делбата му, София, 1995., стр. 26-28.

⁵⁹ У Шпанији је Законом о изменама грађанског законика из 2005. године, дозвољено закључење брака и лицама истог пола, са свим и једнаким правима и обавезама, у складу са чим су ефекти брака јединствени и у области законских наследних права, независно од

ђивања било ког побочног сродника оставиоца, као потенцијалног законског наследника у праву ове земље,⁶⁰ у значајној мери умањен чињеницом да он не може искључити из наслеђивања ниједног претка оставиоца, у конкуренцији са којима му, уз то, на име наследноправних овлашћења може припасти искључиво право доживотног плодуживања на 1/2 заоставштине.⁶¹

Још неповољнији наследноправни положај, супружник као законски наследник, може имати у праву Белгије, уколико се између супружника (хетеросексуалних или истополних)⁶² примењивао режим одвојености имовина, имајући у виду чињеницу да супружнику, у оваквом случају, у конкуренцији са било којим сродником, дакле, не само у конкуренцији са било којим претком, као што је то случај у праву Шпаније, већ и у конкуренцији са било којим побочним сродником који улази у круг потенцијалних законских наследника, припада искључиво право доживотног плодуживања на целој заоставштини. Наследноправни положај супружника, у праву ове земље, генерално посматрано је повољнији, уколико се као законски имовински режим примењивао режим заједничке имовине, у ком случају је однос између чињенице сродства у правој усходној и побочној линији и чињенице брака координирајући, имајући у виду да сродници оставиоца у оваквом случају наслеђују посебну имовину оставиоца, док супружник оставиоца наслеђује удео оставиоца у заједничкој имовини (дакле, надживели супружник стиче пуно право својине над целом заједничком имовином, од које, једну половину стиче применом брачног имовинског права, а другу половину применом правила законског наслеђивања), при чему му, уз то, припада и право плодуживања на посебној имовини оставиоца.⁶³

пола супружника. В. Закон 13/2005 од 1. јула 2005. године, којим се мења Грађански законик Шпаније из 1889. године у области права на склапање брака, Државни службени лист бр. 157, 11364, са образложењем.

⁶⁰ В. чл. 944. Грађанског законика Шпаније.

⁶¹ В. чл. 837. Грађанског законика Шпаније. Дакле, у праву ове земље сви преци могу конкурисати супружнику у наслеђивању, и то најпре родитељи оставиоца, између којих се заоставштина дели на једнаке делове, при чему у случају, када је оставиоца надживео само један родитељ, истом на име наслеђа припада цела заоставштина. Ако оставиоца нису надживели родитељи, на наслеђе се позивају оставиочеви даљи најближи преци, при чему се заоставштина дели на две половине, уколико постоје преци истог степена сродства из обе лозе. У оквиру једне лозе, заоставштина се између предака истог степена дели на једнаке делове. В. чл. 936-941. Грађанског законика Шпаније.

⁶² У Белгији је Законом, који је ступио на снагу 30. јануара 2003. године, а који је инкорпориран у Грађански законик Белгије, легализован брак између два лица истог пола, на који начин су супружници истог пола стекли узајамно право на наслеђивање, на исти онај начин на који се наслеђивање у овој земљи, остварује и између супружника различитог пола.

⁶³ В. чл. 745. *bis* § 1. ст. 2. Грађанског законика Белгије. Имајући у виду чињеницу да у праву Белгије, сви преци и побочни сродници, који улазе у круг потенцијалних законских

наследника, могу конкурисати супружнику у наслеђивању, у даљим излагањима биће изложене основне карактеристике наследноправног положаја наведених сродника.

У случају када иза оставиоца нису остали привилеговани побочни сродници, односно његова браћа и сестре или њихови потомци, дакле, уколико на наслеђе конкуришу само оставиочеви родитељи, као привилеговани преци, заоставштина ће се делити између родитеља на једнаке делове. В. чл. 746. Грађанског законика Белгије. Уколико је иза оставиоца остао само један родитељ, другу половину заоставштине ће наследити најближи сродници праве усходне линије сродства из друге лозе, с тим што ће уколико ни њих нема, овај део заоставштине припасти побочним сродницима из друге лозе. Наследноправни положај надживелог родитеља, у овом случају, побољшан је корективним правилом, према којем ће њему, поред 1/2 заоставштине коју стиче у својину, припасти и право плодоуживања на 1/3 заоставштине, коју наслеђују сродници из друге лозе. В. чл. 753-754. Грађанског законика Белгије.

У случају када иза оставиоца нису остали родитељи, као привилеговани преци, цела заоставштина ће се делити између браће и сестара (односно, у складу са чл. 742. Грађанског законика Белгије, између њихових потомака по принципу репрезентације), као привилегованих побочних сродника, што значи да привилеговани побочни сродници искључују из наслеђивања остале наследнике, који се са оставиоцем налазе у правој усходној или побочној линији сродства (непривилеговане претке и непривилеговане побочне сроднике). В. чл. 750. ст. 1. Грађанског законика Белгије. Полубраћа и полусестре по оцу или мајци наслеђују само очев, односно мајчин део. В. чл. 752. Грађанског законика Белгије.

У случају када на наслеђе истовремено конкуришу родитељи оставиоца, с једне стране, и браћа и сестре, с друге стране, родитељима ће на име наслеђивања припасти укупно 1/2 заоставштине, која ће се делити на једнаке делове између њих, док ће браћа и сестре, односно њихови потомци, по праву репрезентације, делити другу половину заоставштине. В. чл. 748. Грађанског законика Белгије. Уколико је оставиоца надживео само један родитељ, истом ће припасти једна четвртина заоставштине, док ће део који је требао да припадне другом умрлом родитељу, припасти браћи и сестрама, односно њиховим потомцима, по праву репрезентације, којима ће стога, у овом случају, припасти три четвртине заоставштине. В. чл. 751. Грађанског законика Белгије.

Када оставиоца нису надживели ни родитељи, нити браћа и сестре, нити њихови потомци, заоставштина ће припасти осталим сродницима у правој усходној линији, а делиће се на пола између сродника из очеве и сродника из мајчине лозе. В. чл. 746. ст. 1. Грађанског законика Белгије. У свакој лози наслеђиваће сродник у усходној линији који се налази у најближем степену сродства, искључујући сваког другог, а једино уколико има предака који су истог степена сродства, они ће наслеђивати на једнаке делове. В. чл. 746. ст. 2-3. Грађанског законика Белгије. Уколико нема предака из једне лозе, заоставштина неће припасти прецима из друге лозе, већ најближим обичним побочним сродницима из конкретне лозе у којој није остао ниједан предак оставиоца. В. чл. 753. ст. 1. Грађанског законика Белгије.

Напослетку, када иза оставиоца ни у једној лози није остао ниједан предак, заоставштину ће наслеђивати непривилеговани побочни сродници оставиоца, дакле, они који нису браћа и сестре или њихови потомци, уз постојање ограничења у погледу могућности позивања на наслеђивање ових сродника. Тако се побочни сродници не могу позивати на наслеђе уколико су удаљенији од четвртог степена побочног крвног сродства. В. чл. 753. и чл. 755. ст. 1. Грађанског законика Белгије. Заоставштина ће се делити на такав начин, према којем ће побочни сродници из очеве лозе и побочни сродници из

Из претходно наведеног произлази да је у случају постојања режима одвојености имовина, однос између чињенице сродства у правој усходној и побочној линији и чињенице брака супсидирајући, с обзиром на то, да супружник оставиоца у овом случају, може наследити целу заоставштину у својину само онда када иза оставиоца није остао ниједан његов сродник из круга потенцијалних законских наследника, док у случају постојања режима заједничке имовине, супружник може наследити целу заоставштину онда када иза оставиоца није остао ниједан његов сродник из круга потенцијалних законских наследника, или евентуално, у случају када је заоставштину чинио само удео оставиоца у заједничкој имовини.⁶⁴ Међутим, треба истаћи да споменута правила законског наслеђивања која се примењују у случају постојања режима заједничке имовине, не морају нужно значити да ће наследноправни положај супружника, у крајњим консеквенцама, увек бити од повољнији од оваквог положаја предака и побочних сродника оставиоца, с обзиром на то, да ће наследноправни положај било ког наследника, како сродника, тако и супружника, у сваком конкретном случају бити у великој мери, условљен постојањем и вредношћу удела оставиоца у заједничкој имовини, као и постојањем и вредношћу његове посебне имовине.⁶⁵ За разлику од супружника, ванбрачном партнеру оставиоца у праву Белгије, у конкуренцији са сродницима праве усходне или побочне линије, не може припасти ниједан део заоставштине у својину, већ само право доживотног

мајчине лозе добити по половину заоставштине. У свакој лози ће наследити онај побочни сродник који се налази у најближем степену сродства, искључујући сваког другог, а уколико се побочни сродници налазе у истом степену сродства, наслеђиваће на једнаке делове. Тек уколико у једној лози нема побочних сродника, побочни сродници из друге лозе наслеђују целу заоставштину. В. чл. 733. ст. 1., чл. 742., чл. 753. ст. 2. и чл. 755. ст. 2. Грађанског законика Белгије.

⁶⁴ В. чл. 745. *bis* § 1. ст. 3. Грађанског законика Белгије.

⁶⁵ Тако ће, уколико оставилац није имао посебну имовину, већ само удео у заједничкој имовини, на који, у случају постојања надживелог супружника, ниједан од оставиоцевих сродника у правој усходној и побочној линији нема законско наследно право, наследноправни положај супружника евидентно, бити изузетно повољан. Уколико је оставилац, међутим, поседовао посебну имовину, нарочито када је она знатно веће вредности у односу на вредност заједничке имовине, наследноправни положај супружника ће бити неповољнији, јер ће стећи право својине на мањем делу заоставштине, при чему ће му на већем делу заоставштине припасти искључиво право плодоуживања, с обзиром на то да ће право својине на њему стећи било који сродник праве усходне линије, односно, било који побочни сродник оставиоца, као потенцијални законски наследник, а који је у конкретном случају позван на наслеђивање. О законским наследним правима сродника и супружника у праву Белгије в. Christian De Wulf: „Successions, donations inter vivos and wils“, Introduction to Belgian Law (Ed. Hubert Bocken, Walter de Bondt), Published by Kluwer Law International 2001., стр. 187-190.

плодоуживања, које притом, не може егзистирати на целој заоставштини, већ искључиво над непокретношћу која је током заједничког живота представљала заједничко пребивалиште, као и над покућством којим је ова непокретност опремљена.⁶⁶

Напоследку, и у праву Мађарске, како наследноправни положај супружника, односно истополног ванбрачног партнера,⁶⁷ тако и наследноправни положај предака и побочних сродника оставиоца, може бити двојак, због утицаја чињенице порекла добара заоставштине на законски наследни ред. Тако, супружник или истополни ванбрачни партнер оставиоца, има предност у наслеђивању добара тековине, у односу на било ког сродника праве усходне и побочне линије чија сродничка веза са оставиоцем може бити правно релевантна приликом наслеђивања ових добара, што значи да је однос између чињенице сродства у правој усходној и побочној линији и чињенице брака, односно истополног регистрованог партнерства,

⁶⁶ В. чл. 745. *octies* § 1. Грађанског законика Белгије. У праву Белгије, 01. јануара 2000. године, ступио је на снагу Закон о законској кохабитацији из 1998. године, којим је паровима истог и различитог пола који су сачинили писмену изјаву о кохабитацији код одговарајућих локалних власти, омогућена примена одредаба о породичном дому, као што је предвиђена и обавеза оваквих партнера на поделу трошкова и дугова у вези са домаћинством и заједничком децом, али не и могућност узајамног наслеђивања, с тим што су изменама, које су у овом праву ступиле на снагу 18. маја 2007. године, а које су инкорпорирани у Грађански законик Белгије, надживелом кохабитанту призната горе наведена права.

⁶⁷ За разлику од ванбрачне заједнице између партнера различитог пола, која у праву Мађарске не представља правно релевантну чињеницу у заснивању правила законског наслеђивања, ванбрачна заједница између партнера истог пола, у овој земљи има исти наследноправни значај, као и чињеница брака. Наиме, 01. 01. 2009. године, у Мађарској је требао да ступи на снагу Закон о регистрованом партнерству, чијим је одговарајућим одредбама била предвиђена могућност стицања узајамних законских наследних права између партнера различитог и истог пола који су регистровали своје партнерство и то на исти начин на који у овом законодавству, законско наследство може остварити и оставиоцев супружник. Закон о регистрованом партнерству је одобрен од стране Парламента Мађарске 17.12.2007. године. Међутим, одлуком Уставног суда Мађарске (21/В/2008) од 15. 12. 2008. године, одредбе овог Закона су проглашене неуставним, с позивом на уставно начело посебне заштите брака и породице, које је законодавац повредио Законом о регистрованом партнерству, јер су њиме уведени институти којим се у погледу хетеросексуалних ванбрачних партнера постиже исто или врло слично правно дејство које има и брак, чиме је знатно ослабљен, тј. деградиран институт брака. С друге стране, суд се изјаснио да права која су законом дата истополним ванбрачним партнерима, не би била противуставна уколико би се примењивала само на њих, а не и на хетеросексуалне ванбрачне partnere. У складу са овом одлуком, у Мађарској је 01.07.2009. године ступио на снагу Закон о регистрованом партнерству, а њиме је предвиђена искључиво могућност регистрација истополних заједница, при чему су истополним партнерима призната готово сва права која су призната и супружницима, а између осталог и право узајамног законског наслеђивања.

када се ради о наслеђивању добара тековине, искључујући.⁶⁸ Међутим, уколико се ради о наслеђивању добара старине,⁶⁹ ситуација је обрнута, што значи да било који сродник оставиоца, чију сродничку везу закон ове земље признаје као правно релевантну приликом наслеђивања ових добара, има предност у наслеђивању истих у односу на супружника, односно истополног ванбрачног партнера, с тим што је ово право наслеђивања сродника, ограничено постојањем права плодуживања супружника, односно, истополног ванбрачног партнера на наведеним добрима, независно од тога ком сроднику су у сваком конкретном случају, она припала у својину на име његовог наследног дела. Само уколико се право плодуживања откупи, супружнику, односно истополном ванбрачном партнеру, припада право на трећину гранске имовине.⁷⁰ Како у погледу наслеђивања добара старине, важи правило, да се добра старине враћају у лозу од које су потекла, а не у другу лозу, то у случају када ниједно лице из оне лозе од које наведена добра потичу, не постане наследником, наведена добра потпадају под режим наслеђивања тековине, што у крајњим консеквенцама има за резултат наслеђивање ових добара од стране супружника, односно истополног ванбрачног партнера.⁷¹ Напред наведено, значи да је однос између

⁶⁸ В. § 607. ст. 4. у вези са § 608-610. Грађанског законика Мађарске.

⁶⁹ Карактеристично за добра старине, односно за гранску имовину је то, да је она на оставиоца прешла непосредно, од било ког његовог претка или посредством следећих потомака заједничког претка: брата или сестре оставиоца или потомка брата или сестре оставиоца. Предмет имовине добијен од претка, може се квалификовати као гранска имовина, ако је са претка на оставиоца прешао путем наслеђивања или добротиних давања, при чему, није од значаја на који начин је имовину предак стекао, тј. да ли ју је и он наследио, добио на поклон или евентуално, стекао куповином. Међутим, уколико је предмет имовине, на оставиоца прешао са брата или сестре или неког од потомака браће или сестара, тада услов квалификовања гранском имовином, нису само добротиност или наслеђивање, него је додатан услов и да је сам брат или сестра, односно, њихов потомак, предмет имовине, стекао искључиво путем наслеђивања или бесплатног прибављања од заједничког претка. В. § 611. ст. 1-2. Грађанског законика Мађарске. Опширније о квалификовању имовине гранском в. Eörsi Gyula, Gellért György: A Polgári Törvénykönyv magyarázata 3, Közgazdasági és Jogi Könyvtudó, Budapest, 1981, стр. 2801-2810.

⁷⁰ В. § 615. ст. 1. и § 616. ст. 3-4. Грађанског законика Мађарске.

⁷¹ У наслеђивању добара старине, важи правило да се први позива онај предак, односно његово потомство, по праву репрезентације, као припадници наследног реда који је ближе оставиоцу, искључујући на тај начин удаљенијег претка и поред чињенице да су добра старине, оставиоцу припала управо од претка даљег наследног реда. На овај начин, на наслеђе добара старине, позива се најпре отац, односно мајка и то до оне вредности која је од њих или са њихове гране прешла на оставиоца, односно, потомци конкретного родитеља, по праву репрезентације, које се може примењивати неограничено. Уколико нема родитеља са правом на наслеђивање гранских имовинских предмета, нити њихових потомака, овакве предмете ће наслеђивати деда, односно баба (али не и њихови потомци), а уколико ни њих нема, овакве имовинске предмете ће наслеђивати даљи предак оставиоца,

чињенице сродства у правој усходној и побочној линији, с једне стране и чињенице брака, односно истополне ванбрачне заједнице, с друге стране, када се ради о законском наслеђивању добара старине, барем, по правилу, супсидирајући, услед чега ће супружник, односно истополни ванбрачни партнер, моћи да се појави као наследник ових добара, тек уколико нема ниједног сродника, као потенцијалног законског наследника на њима. Посматрано у односу на целокупну заоставштину, дакле, независно од врсте добара која улазе у њен састав, однос између чињенице сродства у правој усходној, односно побочној линији и чињенице брака, односно истополне ванбрачне заједнице је координирајући, имајући у виду да прецима, односно појединим побочним сродницима, припада право наслеђивања на добрима старине, док супружнику, односно истополном ванбрачном партнеру, припада право наслеђивања на добрима тековине. Ово у крајњим консеквенцама, значи да и у праву Мађарске, донекле слично положају, који наследници у случају постојања режима заједничке имовине, имају и у праву Белгије, како наследноправни положај супружника, односно истополног ванбрачног партнера, тако и наследноправни положај предака и побочних сродника оставиоца, у сваком конкретном случају, зависи од чињенице постојања и вредности добара која улазе у састав заоставштине.

Закључна разматрања

У највећем броју савремених правних поредака Европе, наследноправни утицај чињенице брака (а у великом броју права и утицај чињенице ванбрачне заједнице), квалитативно је изједначен са чињеницом сродства у правој усходној и побочној линији, с обзиром на то да се у њима, како наследноправна овлашћења оставиоцевих сродника, тако и наследноправна овлашћења оставиоцевог супружника, односно, ванбрачног партнера, огледају у наслеђивању у својину. Притом, право на наслеђивање супружника, по свом значају, односно важности, у већини права, не егзистира паралелно са правом на наслеђивање свих или са већим бројем предака и побочних сродника, као потенцијалних законских наследника, већ, по пра-

али никада преко споменуте границе у погледу релевантне чињенице потицања добара старине. Дакле, у погледу наслеђивања добара старине, како је то горе наведено, важи принцип да се добра старине враћају у лозу од које су потекла, а не у другу лозу - *materna maternis, paterna paternis*. То значи, да преци или поједини побочни сродници, којима закон омогућује наслеђивање добара старине, морају припадати оној лози од које наведена добра и потичу, те уколико ниједно лице из споменутог круга не постане наследником, добра старине не прирастају прецима и одређеним побочним сродницима друге лозе, већ у том случају, долази до преображаја наведених добара у добра тековине и потпадања наведених добара под режим наслеђивања тековине. В. § 612. Грађанског законика Мађарске.

вилу, само са ужим кругом наведених сродника, при чему, у појединим од њих, оно чак има и предност у односу на право на наслеђивање свих предака и побочних сродника, као потенцијалних законских наследника. Стога би се могло закључити да тенденцију савремених законодавстава Европе представља принципијелно придавање већег наследноправног значаја чињеници брака, односно ванбрачне заједнице у односу на чињеницу сродства у правој усходној и побочној линији.

Доживотно плодуживање, као редовни вид наследноправног овлашћења супружника или ванбрачног партнера, у савременим правним порецима Европе, представља реткост, односно, као такав, прихваћен је, као што смо то видели, само у малом броју права Европе, као што су права Шпаније, Белгије и Мађарске. Међутим, ваља напоменути да у правима ових земаља, доживотно плодуживање, као вид наследноправног овлашћења супружника, у случају постојања предака и побочних сродника оставиоца или барем неке од споменутих категорија сродника, по правилу, егзистира паралелно уз могућност наслеђивања у својину. Чак и онда када доживотно плодуживање као вид наследноправног овлашћења супружника, постоји као примарни облик законског наслеђивања, уз могућност узајамног наслеђивања у својину, само уколико иза оставиоца није остао ниједан сродник, што је случај, само у неким од споменутих права, важно је нагласити да ова законска солуција долази у обзир или само у погледу одређеног дела заоставштине, што значи да супружник може наследити у својину неки други део заоставштине или само у случају постојања одређеног имовинског режима између супружника, при чему у случају постојања другачијег имовинског режима, супружник има могућност наслеђивања у својину. У оцени оправданости постојања могућности да супружнику на име наследноправног овлашћења припадне право плодуживања, нужно се намеће чињеница да је заоставштина на којој је супружник плодуживалац, она имовина, која је описана синтагмом „добра мртве руке“, те да режим ових добара ствара затегнуте односе између надживелог супружника оставиоца и његових сродника, као што и онемогућује оптимално економско искоришћавање заоставштине. Иако овај вид наследноправног овлашћења супружника, не мора нужно значити и да његов материјални положај није довољно обезбеђен, имајући у виду чињеницу да се његова прва функција, огледа управо у материјалном обезбеђењу супружника, те да супружник има право да употребљава ствар и да прибира плодове од ствари, дакле, да присваја економске користи из целе заоставштине или неког њеног дела, с друге стране, ипак не треба занемарити чињеницу, да он нема, за правни промет најзначајније овлашћење – право располагања, с обзиром на то, да се друга функција плодуживања, огледа у настојању

да се својина очува у корист одређених сродника оставиоца. Стога смо, генерално посматрано, мишљења да је у законодавствима земаља, у којима супружнику или ванбрачном партнеру, на име наследноправног овлашћења, припада или може припасти доживотно плодуюживање, чињеница сродства, па и сродства у правој усходној и/или побочној линији, у одређеној мери ипак фаворизована у односу на чињеницу брака, односно ванбрачне заједнице, што у неким од њих долази до изражаја у мањој, а у неким од њих, у већој мери. Очигледно је да у законодавствима, која супружнику, односно ванбрачном партнеру, макар и само у одређеним ситуацијама, односно, у конкуренцији само са неким сродницима, дају искључиво статус плодуюживаоца на заоставштини, а не и власника заоставштине, постоје остаци ранијег, историјског става да брак и сродство, не представљају равноправне основе позивања на наслеђе.

Законодавство Србије се приклонило оној групи права европског континенталног типа, истовремено и највећој, односно, најбројнијој групи, у којој је чињеници брачне везе дат већи наследноправни значај у односу на чињеницу сродства у правој усходној и побочној линији. Притом, домаће законодавство, наследноправном положају супружника не придаје такав значај да би он могао искључити из наслеђивања, чак и оне наследнике оставиоца који се са њим налазе у најближем степену сродства праве усходне линије, као и њихове потомке (што, како смо то видели, не представља реткост у савременим правима Европе), али га, законским решењима о висини наследног дела супружника (које је као такво задржано и у Преднацрту Грађанског законика Србије), по нашем мишљењу, сасвим оправдано, фаворизује у односу на наследноправни положај ових лица, истичући на тај начин друштвени значај категорије брака у односу на категорију сродства. Као аргумент, у прилог тезе да супружник оставиоца треба да, по правилу, има бољи положај од родитеља и њихових потомака, говори и околност да у највећем броју случајева, надживели супружник својим радом, односно привређивањем, доприноси стицању имовине која је предмет наслеђивања, а само изузетно, један или оба супружника, наслеђују имовину, од које живе и коју, евентуално остављају у наслеђе. Уколико је то, међутим, већ случај, тада наше право, водећи рачуна о имовини, коју је и сам оставилац стекао „као неко, ко стоји на плећима предака“, специјалним правилима о подели заоставштине у другом наследном реду, дозвољава могућност смањења наследног дела супружника, у конкуренцији са родитељима и њиховим потомцима. Сматрамо да је постојање оваквог решења, несумњиво оправдано, јер се њиме ублажава или у потпуности спречава, могућност преливања имовине која је генерацијама уназад стицана у једној породици, супружнику, а на тај начин, касније и сродницима супру-

жника или његовом новом супружнику, који ни на какав начин нису учествовали у њеном стицању. И остала одступања у другом законском наследном реду, која подразумевају могућност повећања законског наследног дела, због немања нужних средстава за живот на страни појединих наследника, а које се по правилу остварује кроз личну службеност плодоуживања, заснована су на категоријама правичности и функционалности наслеђивања. Иако, дакле, доживотно плодоуживање као вид наследноправног овлашћења, постоји и у праву Србије, напоменућемо да се карактеристике наследноправног односа чињенице сродства и брака, у нашем праву, у великој мери разликују од карактеристика односа наведених чињеница, у правима напред споменутих земаља, у којима такође егзистира овај вид наследноправног овлашћења. Ово стога што доживотно плодоуживање у домаћем праву, постоји као изузетак од редовних правила законских наслеђивања, што значи да је установљено, првенствено у циљу исправљања неправичности до којих наведена правила могу довести, при чему, уз то, не треба занемарити чињеницу да ова законска могућност није конституирана искључиво у корист надживелог супружника оставиоца, већ и у корист родитеља оставиоца, као његових сродника. Дакле, основна разлика, огледа се у чињеници, да док за разлику од законодавстава, у којима доживотно плодоуживање супружнику или евентуално ванбрачном партнеру, припада на име редовног наследноправног овлашћења, дотле установа доживотног плодоуживања у праву Србије, представља један, у извесном смислу, помоћни инструмент, који супружнику и родитељима оставиоца припада поред гарантованог им својинског дела, а чији се примарни циљ, односно функција, огледа у настојању да се споменути наследницима обезбеде средства за егзистенцију, која су им неопходна у моменту када се одлучује о њиховом захтеву, те им се на тај начин омогућује да наставе живот у приближно истим условима, у којима су се налазили и за живота оставиоца. У најкраћим цртама, доживотно плодоуживање у праву Србије, представља установу која помаже правичности наслеђивања у конкретном случају, а не установу, која ће свакако бити примењена, независно од тога да ли је у конкретном случају њена примена оправдана или не, што је случај у правима свих оних земаља, у којима доживотно плодоуживање представља редован вид наследноправног овлашћења. Указујемо, да важеће право Србије, спада у ретку групу права европског континенталног типа, у којима постоји овако широка могућност дистрибуције заоставштине у другом законском наследном реду, што га, у односу на највећи број осталих права Европе, несумњиво чини флексибилнијим и ближим начелу правичности *de lege lata* и *de lege ferenda*. Из свих напред наведених разлога, мишљења смо да је овакав приступ могућности измена наследних делова у

другом наследном реду, сасвим оправдано задржан и у Преднацрту Грађанског законика Србије.

Када је реч о односу чињенице сродства у правој усходној линији у другом и даљим степенима сродства, те побочног сродства осталих степени и чињенице брака, сматрамо да је у важећем наследном праву Србије, овај однос постављен на прави начин, јер уколико већ знамо и прихватамо, да је брак фаворизован у односу на чињеницу сродства првог степена праве усходне линије, то је онда несумњиво да га, као што то и чини наше законодавство, на још јачи начин треба фаворизовати у односу на чињеницу сродства даљих степена праве усходне и побочне линије. И поред тога, што је несумњиво да су кризне године и проблеми, којима је наше друштво било изложено у последњој деценији XX века, довели до тога да се породична кохезија и међузависност различитих генерација једне породице, продуби и ојача, сматрамо да супружник, ипак не би требало да дели заоставштину са оставиоцевим дедама и бабама. Иако ће ситуација, да се деде и бабе позивају у својству законских наследника, по нашем мишљењу, бити изузетно ретка, несумњиво је, да супружник и са становишта генерацијске блискости и са становишта његовог значаја у животу оставиоца, треба да има предност у односу на оставиоцеве претке у другом и даљим степенима сродства. У прилог овога, говори и разлика у годинама, физичкој снази, могућности стицања, одржавања и увећања имовине, те чињеница да у Србији, унуци најчешће не живе у заједници стицања и трошења са дедама и бабама, већ напротив, са својим супружником. Стога, смо мишљења да је Преднацрт Грађанског законика Србије, оправдано остао доследан постојећем законском решењу, према којем, супружник, као законски наследник, искључује из наслеђивања деде и бабе, те њихове потомке, као и све даље претке оставиоца.

*Jelena Vidić Trninić, Ph.D., Assistant Professor
University of Novi Sad
Faculty of Law Novi Sad*

Hereditary Position of Relatives in Direct Ascending and Collateral Line, Spouses and Cohabitation Partner – comparative legal analysis –

Abstract: *This paper analyses hereditary position of ascendants and collateral relatives on one hand and a surviving spouse and cohabitation partner on the other hand, as intestate successors in the modern laws of Europe, particularly those belonging to the European civil law system, which also includes the Serbian legal system. The subject of the research is observed through the prism of comparative method which is necessary in order to obtain a comprehensive insight into the scope of application and the manner of usage of kinship in direct ascending and collateral line and marriage, that is, cohabitation, as material facts in formulating the rules of inheritance. This method further allows to recognise certain differences and, more importantly, similarities and common solutions and general legal principles that these laws are governed by in their legislative and theoretical approach regarding this issue.*

In this way we aim to answer the question to what extent the relationship between the kinship in the direct ascending and collateral line and marriage, in Serbian law, is synchronised with legal standards adopted in legal systems of the most other European countries; and whether there is a need in the local law, in particular in terms of adoption of the Civil Code of Serbia, for certain inheritance law reforms relating to regulation of this issue.

Key words: *ascendants, collateral relatives, spouse, cohabitation partner, intestacy share.*